

Redaktor guşəsi

**Daxili Qoşunlar bölməsi -
nümunəvi ordu birləşməsi kimi**

Daxili Qoşunların zabiti - "Əsgər" qəzetinin redaktoru mayor Anar Əhmədovun "Daxili Qoşunlar Zəngilanın müdafiəsində" araşdırma yazısı bir dəyərli əsər kimi səciyyələndirilməlidir. Müəllif xeyli mənbədən məlumatlar götürmüş, keçmiş döyüşçülərlə görüşərək vacib saydığı məsələlərə aydınlıq gətirməyə çalışmışdır. Belə ki, Milli Ordu ilə bərabər səviyyədə Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda mənfur ermənilərə qarşı döyüşlərdə iştirak etmiş Daxili Qoşunların hərbi hissələrinin döyüş yolu diqqətdən kənar qala bilməz. Yaranışından konkret baza üzərində formalaşdırılmış Daxili Qoşunlar sonralar Azərbaycanda yaradılan hər hansı silahlı bölmələr üçün, sözün əsl mənasında, nümunə olmuşdur.

...İndi o vaxtdan çox keçib - təxminən iyirmi yeddi il. Ötən müddət ərzində bəzi məlumatlar yaddaşlardan silinə bilər, bu təbiidir. Odur ki, bir çox halda yaddaşlarda qorunub saxlanan məlumatlar arxivlərdə saxlanılan və digər mənbələrdə göstərilənlərlə üst-üstə düşməyə bilər. İstisna deyil ki, arxiv material təqdim edən, yaxud şəxsi kitablarında qeydlər aparınlar da təhriflərə yol vermiş ola bilər. İndi elə məlumatlar var ki, onların hansının düz, hansının səhv olduğunu ayırd etmək çox çətindir. Çünki hadisələrə iyirmi yeddi-iyirmi səkkiz il keçdikdən sonra həmin andakı kimi baxmaq mümkünsüzdür. Bununla belə, araşdırmaçılar, yeni məqalələr hazırlayanlar istənilən halda arxiv materiallarına, digər yazılı mənbələrə müraciət etmək məcburiyyətindədirlər.

Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazanan kimi Milli Ordunun yaradılmasına qərar verdi. Ermənistanla həmsərhəd rayonlarda və Dağlıq Qarabağ ərazilərində erməni separatçılara qarşı ölkənin ərazi bütövlüyü uğrunda özünümüdafiyyə qoşulan könüllülərdən ibarət Milli Ordunun yaradılmasına 1991-ci il dekabrın birindən start verildi.

Milli Ordunun yaradılması ilə paralel olaraq elə həmin vaxtdan Daxili Qoşunların

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

C5, N5, 2020

Oktyabr, 2020

Xüsusi buraxılış

Baş REDAKTOR:

Əli BƏY AZƏRİ

Redaksiya heyəti:

Şahməmməd Dağlaroğlu, Xəliq Azadi, Məhəmməd Əli, Rəşid Bərgüşadlı, Camal Zeynaloğlu, Həsən Bayramov, Dəmət Salmanoğlu, Budaq Təhməz, Hafiz Əlimərdanlı, Ələsgər Talıboğlu, Vaqif Osmanov, Şiringül Musayeva, Mələhət Yusifqızı, Aynur Yasəmən Qarabağlı (Azərbaycan), Fəxrəddin Oruc Qəribəs (Rusiya, Dərbənd)

Baş redaktorun MÜAVİNİ:

Ramiz İSMAYIL

Dizayn: **Dönməz ABBASOV**

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99

Email ünvanı: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Çapa imzalanıb: 25 oktyabr 2020-cu il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar 2016-cı ildə qeydə alınmışdır: 5331

Jurnal aylıqdır, Azərbaycan dilində, iki aydan bir çıxır.

Materiallar elektron variantında, yaxud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəsr on səhifədən çox olmamaq şərti ilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayatı" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

yaradılmasına başlandı. Arxiv materialından görüldüyü kimi: "Müstəqil Azərbaycanın Daxili İşlər Nazirliyinin tərkib hissəsi olan Daxili Qoşunların yaradılması 1991-ci il oktyabrın 18-də ölkəmizin suverenlik əldə etməsindən sonra mümkün olmuşdur. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 489 nömrəli, 11.12.1991-ci il tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikası DİN-in Daxili Qoşunlarının formalaşmasına başlanmışdır. SSRİ DİN-in Daxili Qoşunlarının o vaxt Bakı, Sumqayıt və Gəncədə yerləşmiş hərbi hissələrinin bazasında müstəqil dövlətimizə məxsus yeni hərbi hissələrin yaradılması hərbi quruculuq baxımından mühüm hadisə idi. SSRİ DİN-in Daxili Qoşunlarının həmin hərbi hissələri o vaxt respublikamızın sərəncamına keçmişdir. Bu hərbi hissələrin hərbi əmlakı, silah-sursatı, xüsusi vasitələrinin ölkədən daşınmasının qarşısı alınmışdır.

Daxili Qoşunların Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin müstəqil struktur hissəsi kimi yaranması və formalaşması ölkəmizin çox çətin, qarışıq bir dövrünə təsadüf etmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 9 mart 1995-ci il tarixli fərmanı ilə Qoşunların Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda Ermənistanın hərbi təcavüzünə qarşı döyüşə başladığı gün "Daxili Qoşunlar Günü" elan edilmişdir. Həmin ildən etibarən DİN Daxili Qoşunlarda 12 mart tarixi "Daxili Qoşunlar Günü" kimi tən-tənəli şəkildə qeyd olunur".

Beləliklə, konkret baza üzərində yaradılmış Daxili Qoşunlar Milli Ordu bölmələri ilə bərabər ölkənin ərazi bütövlüyü uğrunda savaşa cəlb olunmuş, hətta bəzi hallarda ən çətin ərazilərin müdafiəsini öz üzərinə götürmüşdür. Belə rayonlardan Zəngilanı nümunə göstərmək mümkündür.

157 kilometrlik məsafədə Ermənistanın Mehri və Qafan rayonları ilə həmsərhəd olan Zəngilan rayonunun müdafiəsi ölkə üçün başlıca problemlərdən birinə çevrilmişdi. Böyük sənaye şəhəri olan Qafanda cəmləmiş erməni hərbi qüvvələri müxtəlif növ iriçaplı silahlar, yüksək kalibrli mərmilər əldə edir, dəzgahlar hazırladırlar və sərhədyanı kəndlərə daha çox dağıdıcı təsir gücüylə tez-tez basqılar və hücumlar həyata keçirirdilər.

Hardasa 1992-ci il mart ayının sonuna qədər Qafan şəhəri ilə Zəngilan rayonu arasında bufer zona yaradaraq sülhməramlı missiyasını **SSRİ (MDB) ordusunun** Bakı qarnizonu hərbi hissələrindən birinin motoatıcı taboru həyata keçirirdi. Yuxarıların qərarı və qarşılıqlı razılaşma ilə mayor Yerşovun komandiri olduğu motoatıcı tabor silah-sursat və döyüş texnikasının bir hissəsini Zəngilan Özünümüdafiə taboruna təhvil verib ərazidən çıxarıldı. Böyük bir müdafiə zolağında döyüş keşikçiliyini həyata keçirənlər üçün bu silah-sursat olduqca az idi.

Dərhal ölkə rəhbərliyi qarşısında Zəngilan rayonunun cəbhəyanı kəndlərini Qafan şəhərində cəmləmiş erməni hərbi qüvvələrinin bazasında yaradılaraq silahlandırılmış bölmələrin basqınlarından qorumaq üçün mühüm bir vəzifə qaldırıldı.

Beləliklə, 1992-ci ilin aprelində Daxili Qoşunların bir taboru Zəngilana gəlir. Rayon rəhbərliyinin qərarı ilə bölük rayonun Qafan şəhəri ilə sıx həmsərhəd olan, Oxçu çayının sağ sahilində yerləşən Ağkənd, Dərəli və Qazançı kəndlərində yerləşdirilir, müdafiə mövqeyi müəyyənləşdirilir. İlkin mərhələdə tabor yerli könüllülərlə birgə bu üç kəndin mövqelərində döyüş növbətçiliyi həyata keçirir.

Lakin bir müddət sonra, hardasa iyul ayında Zəngilan Rayon İcra Hakimiyyətinin yeni başçısı Telman Kazımovun 806 sayılı hərbi hissənin (Özünümüdafiə taboru) yeni komandiri kapitan Mehman Hüseynovla birgə qərarına əsasən, Daxili Qoşunların taboru yalnız Qazançı kəndinin mövqelərini qorumaq olmur. Dərəli və Ağkənd yerli taborun döyüşçülərinin qorumasında saxlanılır.

Qazançı kəndinin müdafiəsi, bütövlükdə, Zəngilan, xüsusən də on beş kənddən ibarət "Dardanyuxarı" adlanan bölgə üçün strateji əhəmiyyət kəsb edirdi. Ən azından, bu kəndlərin mövcudluğu Qazançı və Seyidlər kəndlərinin müdafiəsindən asılıydı. Qazançı kəndindən Qafan şəhəri ovucun içi kimi aydın görünürdü. Buradan istənilən hədəfi vurmaq, yaxud, ağır artilleriya ilə darmadağın etmək üçün dəqiq koordinatlar vermək mümkündür. Qazançı kəndinin müdafiəsi bir də ondan ötrü vacib idi ki, Qafanın Zəngilanın bu on beş kəndinə, ümumilikdə, rayon mərkəzində yerləşən əhəmiyyətli obyektlərinə qarşı əsas baza hesab olunan Çəkətin kəndinə gedən yol bu kəndin üstündən keçirdi. Hardasa səksəninci illərdə yenilənərək asfalt zolağı ilə örtülən həmin yol bağlansaydı, Qafanın əl-qolu bağlanmış hesab olunurdu. Kəndin üstündən Azərbaycan ərazisi ilə çəkilən yol eyni zamanda Qafan əhalisini kənd təsərrüfatı məhsulları ilə təmin edən Şıxavuz, Kilsə, Hənd, Sav və Şişkert kəndlərinə qədər uzanıb gedirdi. Odur ki, Qazançı kəndinin müdafiəsi hər hansı könüllü dəstəyə, yaxud yeni formalaşan taborun təqimində etibar oluna bilməzdi, burada mütləq yüksək döyüş hazırlığına

malik nizam-intizamlı hərbi bölmə olmalıydı, hər halda, rayon rəhbərliyi belə düşünürdü. Belə bir bölmə isə yalnız rayona ezam olunmuş Daxili Qoşunların taboru idi.

Daxili Qoşunların şəxsi heyəti Qazançı kəndini on dekabr 1992-ci ilədək qorudu. Həmin tarixdə xain düşmən sayca dəfələrlə üstün olan bir qüvvə ilə gecə saatlarında basqın həyata keçirərək Qazançı da daxil olmaqla rayonun on iki kəndini işğal etdi. Həmin kəndlər bunlardır: Seyidlər, Qazançı, Dərəli, Ağkənd, Günqışlaq, Canbar, Pirveyis, Bürünlü, Yuxarı Gəyəli, Şərikan, Aşağı Gəyəli, Şayıflı.

Haşiyə: Nədənsə, bütün mənbələrdə həmin vaxt Zəngilanın on iki deyil, on üç kəndinin işğal olunduğu qeyd edilir. Bölgədən material hazırlayan imza sahiblərinə irad bildirsəm də onlar İcra Hakimiyyətinin məlumatlarına əsaslandıqlarını əsas gətirmişlər.

Ermənilərin hücumu yerli döyüşçülərin pərakəndə döyüşləri ilə dayandırıldı. Elə həmin gecə rayona Bakı qarnizonundan (877 cəyli hərbi hissə) köməyə göndərilmiş 150 nəfərlik motoatıcı taborun dəstəyi ilə əks-hücum keçən yerli döyüşçülər növbəti günün sonunadək Şayıflı, Aşağı Gəyəli, Bürünlü və Şərikan kəndlərini azad edə bildilər. Ən əsası isə Güllü yal və Nalbənd hakim yüksəkliklər ələ keçirildi.

Həmin vaxtdan Daxili Qoşunların rayona ezam olunmuş taboru Qaragöl kəndi ərazisində tikilmiş kazarmaları dislokasiya yeri kimi qəbul edib, dekabr 1992-ci il - fevral 1993-cü il tarixlərində döyüş vahidi kimi formalaşmaqla məşğul olmuş, eyni zamanda yeni yaradılmış Zəngilan alayının ehtiyat qüvvəsi sayılmışdır.

Daxili Qoşunların taboru mart 1993-cü ildən "Dardanyuxarı" bölgəsinin əldə olan strateji yüksəkliklərinin - "Nəbi daşı", "Ayı daşı", "Şişqaya", eləcə də Nəcəflər, Yusiflər kəndləri və Alma bağı adlanan sol cinahın müdafiəsini qəbul etmiş, rayonun işğal olunduğu 29 oktyabr 1993-cü ilədək rəşadətlə müdafiəsində durmuşdur.

Daxili Qoşunların şəxsi heyəti döyüş peşəkarlığına və yüksək nizam-intizam qabiliyyətinə görə Zəngilan döyüşçüləri üçün bir nümunə idi. Döyüş əməliyyatlarında iştirakı ilə yerli döyüşçülərlə vəhdət təşkil edərək şərəfli bir döyüş yolu keçən Daxili Qoşunların ölkənin müxtəlif bölgələrindən olan əsgər, çavuş, gizir və zabıtları Zəngilan döyüşçüləri arasından özlərinə xeyli dostlar qazanmışlar. Odur ki, Daxili Qoşunların döyüşçüləri həmişə xoş xatirələrlə yada salınır. Eyni zamanda, fədakarlıq göstərərək vuruşaraq vətən yolunda şəhid olanlar isə daima anılır, xatirələri zəngilanlılar tərəfindən öz doğmaları kimi əziz tutulur.

Böyük hörmət və ehtiramla

*Əli bəy Azəri
Baş redaktor,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,
Prezident təqaüdcüsü*

DÖYÜŞ YOLUMUZ

ANAR ƏHMƏDOV

*Daxili İşlər Nazirliyi Daxili Qoşunlarının
"Əsgər" qəzetinin redaktoru, mayor*

DAXİLİ QOŞUNLAR ZƏNGİLANIN MÜDAFİƏSİNDƏ...

(10 aprel 1992 - 29 oktyabr 1993)

Zəngilan rayonu mənfur erməni təcavüzkarları tərəfindən sonuncu işğal edilmiş qədim yurd yerlərimizdəndir. Erməni Silahlı Qüvvələrinin Azərbaycanın Cəbrayıl (23 avqust 1993) və Qubadlı (31 avqust 1993) rayonlarını işğal etməsi nəticəsində Zəngilan iki aydan artıq bir müddətdə üç tərəfdən düşmən mühasirəsində qalmasına və ölkənin digər bölgələrinə yeganə çıxış yolu olan Horadiz yolunun qismən bağlanması nəticəsində heç bir yerdən köməklik göstərilmədən Vətənimizin qəhrəman övladlarının şücaəti sayəsində müdafiə olunmasına rəğmən, 1993-cü ilin oktyabr ayının 29-da işğal edilib. İşğal nəticəsində rayon sakinlərindən 191 nəfəri şəhid, 110 nəfəri əlil olub, 44 nəfər isə girov götürülüb.

Doğma ata-baba ocaqlarını tərk etmək məcburiyyətində qalaraq respublikamızın müxtəlif şəhər və rayonlarına pənah gətirən 35 mindən artıq zəngilanlı soydaşımızın doğma yurd həsrəti bu gün də hər bir azərbaycanlının qəlbini göynədir...

Zəngilan rayonunun bir sıra yaşayış məntəqələrinin, habelə buradakı yüksəkliklərin müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının şəxsi heyəti də fəal iştirak etmiş, düşməne sarsıdıcı zərbələr vurmuşdur.

Daxili Qoşunların "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" fəxri adına layiq görülmüş doqquz nəfər hərbi qulluqçusundan iki nəfəri - istefada olan polis polkovniki Məmmədov Sahil

Ələmdar oğlu və baş leytenant Abdullayev Rövşən Abdülhüseyn oğlu (ölümündən sonra) məhz Zəngilanın müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlər zamanı fərqləndiklərinə görə bu ali mükafatla təltif edilmişlər.

Bununla yanaşı, qoşunların cəsur hərbi qulluqçularından zabitlər: baş leytenant Dəmirov İbadulla Ağabala oğlu, leytenant Namazov Etibar Almaz oğlu, gizir Maşiyev Nemət Mütəllim oğlu, çavuş Aslanov Eldar Əfraz oğlu, əsgərlər: Abdinov Sərvər Famil oğlu, Ağayev Yavər Balaxan oğlu, Abdullayev Həbil Murad oğlu, Bayramov Səxavət Allahverdi oğlu, Bədirov Rövşən Əlixan oğlu, Həmidov Mehman Hüseyn oğlu, Həziyev Əjdər Mehdi oğlu, Hüseynov Cəmil Hüseynəli oğlu, Hüseynov Samir Qənbər oğlu, Kərimov Güləhməd Əhməd oğlu, Qafarov Xanlar İsbət oğlu, Qəhrəmanov Samiq Məhəmməd oğlu, Məhərrəmov Ceyhun Məhərrəm oğlu, Orucov Elşən Zülfüqar oğlu, Ömərov Fazil Nəriman oğlu, Şabanov Şaban Cabbar oğlu, Şirəliyev Mehman Qaçay oğlu və Əliyev Sahib Qambay oğlu rayonun müdafiəsi uğrunda son damla qanlarından vuruşaraq ölümsüzlüyə - şəhidlik zirvəsinə yüksəlmişlər.

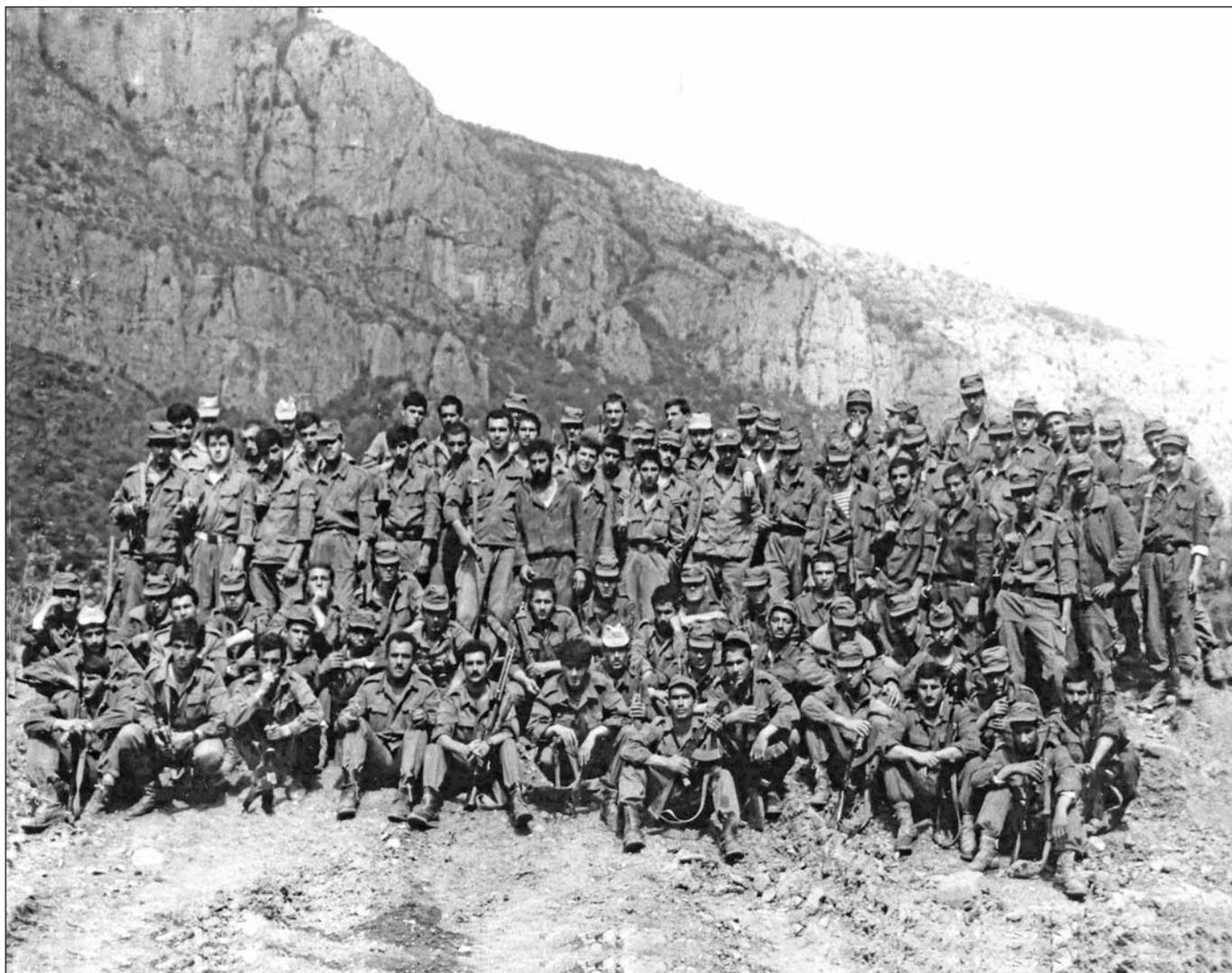
Adları Daxili Qoşunların "1992-1994-cü illərdə döyüş əməliyyatları zamanı itkin düşmüş hərbi qulluqçularının siyahısı"nda olan və Zəngilanda itkin düşməsi göstərilən silahdaşlarımızdan əsgərlər: Abbasov Vaqif Əli oğlu, Abdullayev İlham Bayram oğlu, Ağahüseynov Qabil Adil oğlu (siyahıda adı Həbil kimi qeyd olunub - A.Ə.), Aslanov Mahir Hüseynağa oğlu, Aslanov Zəfər Məhərrəm oğlu, Behbudov Abbas Behbud oğlu, Nağıyev

Rahim Veysəl oğlunun qeydiyyatda olduğu ünvanlar üzrə rayon məhkəmələrinin çıxarıqları müvafiq qətnamələrə əsasən, Azərbaycan Respublikasının suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda Zəngilanda gedən döyüşlər zamanı itkin düşdüyünə görə ölmüş elan olunmaları, həmçinin, əsgər Məhyəddinov Məhərrəm Fərrux oğlunun Ermənistanın Qafan şəhərində əsirlikdə olarkən işgəncələrə məruz qalaraq, ermənilər tərəfindən güllələnməsi faktları müəyyənləşdirilmişdir.

Bundan əlavə, Daxili Qoşunların Arxivində saxlanılan "1992-1994-cü illərdə gedən döyüş əməliyyatları zamanı yaralananların siyahısı"nda 17 nəfər hərbi qulluqçumuzun Zəngilan döyüşlərində yaralanması qeyd olunmuşdur.

Məqalədə yarımbaşlıqlar altında Daxili Qoşunların 5456 (hazırkı 99713) saylı hərbi hissəsinin vaxtilə Zəngilanda fəaliyyət göstərən əlahiddə taborunun, həmçinin, sonralar bu taborun əsasında yaradılmış 16072 saylı hərbi hissəsinin tərkibində xidmət etmiş veteran silahdaşlarımızın xatirələrinə, bu günədək dövrü mətbuatda işıqlandırılan və I Qarabağ savaşından bəhs edən müəllif yazılarından, həmçinin, arxiv materiallarından bəhrələnməklə, faktlara söykənərək, baş vermiş hadisələrin tarixi xronologiyasına uyğunluq meyarı gözlənilərək, qoşunların 1992-1993-cü illərdə həmin rayondakı döyüş fəaliyyətinə geniş aydınlıq gətirilib.

"Ağkənd, Qazançı və Dərəli kəndlərində mövqe tutub torpaqlarımızı müdafiə etməyə başladıq..."

Əslən Zəngilan rayonundan olan Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin və Jurnalistlər Birliyinin üzvü, hərbi jurnalist Vahid Məhərrəmovun 2000-ci ildə Bakıda "Hərbi Nəşriyyat"da çap olunan "Qələbə naminə" adlı kitabındakı "Əsgərlərin qəhrəmanlığını çox görmüşəm" başlıqlı məqaləsində yer alan və vaxtilə "kapitan" hərbi rütbəsində Daxili Qoşunların 5456 (99713) sayılı hərbi hissəsinin tərkibində Zəngilan rayonunun müdafiəsində iştirak edən taborun komandiri olmuş **Nurullah Məmmədخانlıdan** (hazırda DİN-in Baş Mühafizə İdarəsinin rəisi, polis general-mayoru - A.Ə.) aldığı müsahibə qoşunların bu rayondakı ilk fəaliyyətinə aydınlıq gətirilməsi baxımından dəyərli mənbədir. N.Məmmədخانlı verdiyi müsahibəsində aradan xeyli müddət keçməsinə baxmayaraq, o günləri əsla unutmadığını qeyd edir:

NURULLAH MƏMMƏDXANLI
POLİS GENERAL-MAYORU

"1992-ci ilin aprel ayında Zəngilanı ermənilərin hücumlarından müdafiə edəcək taboru komandir təyin olundum. Daxili Qoşunların bölmələri ilk dəfə aprel ayında bu rayona gəldi. Biz Zəngilanın Ağkənd, Qazançı və Dərəli kəndlərində mövqe tutub torpaqlarımızı müdafiə etməyə başladıq. May ayının əvvəllərində bu istiqamətdə gərgin döyüşlər oldu. Bir qayda olaraq, həmişə mövqeləri gəzib yoxlayır, döyüşçülərimizə baş çəkirdim. Qazançı kəndinin müdafiəsi bölük komandiri Sahil Məmmədova tapşırılmışdı.

May ayının əvvəllərində rayonun rabitə işçiləri Qazançı kəndini müdafiə edən əsgərlərə sovqat gətirmişdilər. Biz birlikdə döyüşçülərimizin yanına getdik. Yadımdadır, rabitəçilərin arasında Alik adında bir oğlan var idi. O, danışdı ki, bir həftə əvvəl nişanlanmışam. Əgər biz torpaqlarımızı qoruyub saxlaya bilməsək, mən özümə toy etməyəcəm. Beləcə, söhbət edə-edə Qazançı kəndindəki mövqelərimizə gəlib çatdıq. Rabitəçilər gətirdikləri sovqatı Vətəni müdafiə edən oğullara verib geri döndülər. Bir az keçmiş ermənilər kənddəki mövqelərimizi artilleriya atəsinə tutdular. Biz silaha sarılıb kəndin müdafiəsinə qalxdıq. Döyüşçülərimiz müxtəlif nöqtələrdən atəş açaraq düşmənin irəliləməsinə imkan vermədilər. Əsgərlərimizdən bir neçəsi bu savaşa yaralandı. Döyüş bir az səngiyəndən sonra qarşı tərəfdən səs eşitdik. Azərbaycan dilində bizi çağırırdılar. Əvvəlcə elə bildik ki, bu, erməni quldurlarının yeni təxribatıdır. Çünki bizim şəxsi heyət hamısı yerindəydi. Amma sonra tanış səslər eşitdik. Onlar qışqıraraq deyirdilər ki, bizi burada qoyub getməyin. Sonra döyüşçülərə əmr verdim ki, həmin sahəni mühasirəyə alsınlar. Mühasirə dairəsinin önündə gedənlər məlumat verdilər ki, darda qalanlar bir neçə saat əvvəl əsgərlərimizə

VAHİD MƏHƏRRƏMOV
HƏRBİ JURNALIST, E.O. MAYOR

sovqat gətirən rabitəçilərdir. Tələsik aşağı, onların yanına düşdüm. Çox dəhşətli, ürəkağrıdan səhnə ilə rastlaşdım. Bir neçə saat əvvəl bizimlə danışib, gülən adamlar indi qan içindəydilər. İki nəfər ölmüşdü. Özünə toy etməyə hazırlaşan Alik isə çox faciəli surətdə həlak olmuşdu. Biz elə bilirdik ki, bu adamlar ötən vaxt ərzində döyüş bölgəsini tərk ediblər. Sən demə, rabitəçilər Qazançı kəndindən Dərəli kəndinə tərəf enərkən burada düşmənin artilleriya atəsinə məruz qalıblar. Göstəriş verdim ki, kömək edib, onları yuxarı çıxarsınlar. Onları maşınlara mindirdik. Sürücülərə tapşırıdım ki, işıqları yandırmasınlar. Çünki pusquda dayanmış düşmən bizi görüb yenə də buranı artilleriya atəsinə tuta bilərdi. Digər tərəfdən isə bizdən yuxarıda, Topxana

adlanan yerdə özünümüdafiə taborunun əsgərləri dayanmışdı. Onlar da bizi düşmən bilib atəşə tuta bilərdilər. Çox şükürlər olsun ki, təhlükəli yerlərdən sağ-salamat keçə bildik. Yaralanmış əsgərləri və zabitləri maşınlarla yola saldıq.

Bu hadisədən iki gün sonra rayonun hərbi komendantı, polkovnik-leytenant İldırım Məmmədov məni yanına çağırdı. Son döyüşdə göstərdiyimiz şücaətə görə döyüşçülərimizə minnətdarlığını bildirdi. Sonra dedi ki, sənə "mayor" rütbəsi verilməsi üçün təqdimat hazırlayıb göndərmişəm.

May ayının 8-də Şuşanın işğal edildiyi barədə xəbəri eşidəndə sarsıldım. Yadıma gəlir, o günlərdə Zəngilanda gördüyüm adamlar bu xəbəri eşidib ağlayırdılar.

May ayının axırlarında vəzifəmin dəyişməsi ilə əlaqədar Bakıya qayıtmalı oldum".

Məqalədə, həmçinin, N.Məmmədخانlı döyüşçü yoldaşlarından Zəngilanda şəhid olmuş baş leytenant İbadulla Dəmirovu və ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" fəxri adına layiq görülmüş baş leytenant Rövşən Abdullayevi heç zaman unutmayacağımı qeyd edib.

Əlisahib Əroğulun (İsrafilzadə) 2007-ci ildə Bakıda "Təhsil" nəşriyyatında işıq üzü görən "Erməni-daşnak faşizmi və Azərbaycan" (bədi publisistika) və 2009-cu ildə Bakıda "Təknur" mətbəəsində nəşr olunan "Azərbaycanda erməni-daşnak terrorunun xronologiyası" (bədi, tarixi publisistika) adlı kitablarında, eləcə də tarix elmləri namizədi Məmməd Cəfərlinin müəllifi olduğu və keçmiş Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin (indiki Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti - A.Ə.) arxiv sənədləri əsasında hazırlanaraq 2004-cü ildə Bakıda "Vətən" nəşriyyatında işıq üzü görən "Erməni cinayətləri" adlı kitabın 1-ci cildində ermənilərin törətdikləri vəhşiliklər xronoloji ardıcılıqla qeyd edilsə də, qoşunların şəxsi heyətinin bunun qarşısının alınması üzrə fəaliyyətinə dair bir sıra faktlar öz əksini tapmayıb.

Məsələn, **22 aprel 1992-ci il**. Erməni terrorçuları Zəngilanın Kolluqışlaq, Günqışlaq, Seyidlər, Pirveyisli, Rəzdərə kəndlərinə həmlələr edirlər. Nəticədə Rəzdərə kənd sakinini, kiçik yaşlı Süleymanov Sadıq Baloğlan oğlu qəlpə yarasından həlak olur...

20 may 1992-ci il. Erməni terror qrupu tərəfindən Zəngilan rayonunun Qazançı kəndi yaxınlığında "UAZ-469" markalı, 80-33 AQR dövlət nömrə nişanlı avtomaşın partladılır. İki nəfər həlak olur, iki nəfər yaralanır...

31 may 1992-ci il. Erməni terror birləşmələri Zəngilan, Qubadlı, Cəbrayıl rayonlarının yaşayış məntəqələrini artilleriya atəşinə tuturlar. Dağıntılar olduğu qeydə alınır və s.

Göründüyü kimi, adları qeyd olunan ədəbiyyatlarda 1992-ci il aprelin 22-dən mayın 31-dək Zəngilanda olan hadisələrin xronologiyası barədə verilmiş məlumatlarda erməni quldurlarının rayonun rabitə işçilərini artilleriya atəşinə tutması, həmçinin, 2 nəfər dinc sakinin ölməsi və hərbi qulluqçular da daxil olmaqla, xeyli sayda insanın yaralanması faktları göstərilməyib.

Bundan əlavə, aparılan araşdırma nəticəsində məlum olub ki, azyaşlı Sadiqin ölüm faktı 22 aprel deyil, 22 avqustda baş verib.

Ümumiyyətlə, bəhs olunan dövrdə erməni quldurlarının təkə Zəngilan rayonunu deyil, Ermənistanla sərhədyanı bütün yaşayış məntəqələrimizi, dinc, əliyalın vətəndaşlarımızı müxtəlif tipli silahlardan, o cümlədən artilleriyadan istifadə etməklə atəşə məruz qoyması, qəfləti basqınlar edərək körpə, qadın və qoca bilmədən onları amansızlıqla qətlə yetirməsi halları demək olar ki, müntəzəm xarakter almışdı. Təbii ki, bu hücumların qarşısı vətənpərvər oğullarımızın qəhrəmanlığı sayəsində alınır.

10 may 1992-ci il. Zəngilan rayonunun Ağkənd kəndinə hücum edən erməni qanıçənləri Daxili Qoşunların şəxsi heyətinin müqavimətinə rast gələrək texnika və canlı qüvvə sarıdan xeyli itki verərək, geri çəkilməyə məcbur olublar. Bu döyüşdə düşmən snayperinin gülləsinə tuş gələn cəsur silahdaşımız **çavuş Aslanov Eldar Əfraz oğlu** qəhrəmancasına həlak olub.

Onun bu döyüşdəki qəhrəmanlığına görə ölümündən sonra mükafatlandırılması ilə əlaqədar Zəngilandakı taborun komandiri olmuş mayor N.Məmmədخانlının 99713 sayılı hərbi hissənin o vaxt komandiri vəzifəsini icra edən polkovnik-leytenant E.Həsənova yazdığı raportda göstərilir: "Zəngilan döyüş bölgəsinin Ağkənd yaşayış məntəqəsi uğrunda 10 may 1992-ci ildə gedən döyüşdə taqım komandirinin müavini çavuş Aslanov Eldar Əfraz oğlu şəxsi igidlik və fədakarlıq göstərmiş, düşmənin onlarla canlı qüvvəsini, iki zirehli texnikasını məhv edib. Düşmən qüvvəsinin üstünlüyünü görüb yoldaşlarının geriye çəkilməsi üçün zəmin yaratmış, özü isə geriye çəkilmədən düşmənlə təkbətək vuruşmuş və qəhrəmancasına həlak olmuşdur"

ASLANOV ELДАР ƏFRAZ OĞLU

"Zəngilan döyüş bölgəsinin Ağkənd yaşayış məntəqəsi uğrunda 10 may 1992-ci ildə gedən döyüşdə taqım komandirinin müavini çavuş Aslanov Eldar Əfraz oğlu şəxsi igidlik və fədakarlıq göstərmiş, düşmənin onlarla canlı qüvvəsini, iki zirehli texnikasını məhv edib. Düşmən qüvvəsinin üstünlüyünü görüb yoldaşlarının geriye çəkilməsi üçün zəmin yaratmış, özü isə geriye çəkilmədən düşmənlə təkbətək vuruşmuş və qəhrəmancasına həlak olmuşdur" ("Əsgər" qəzetinin 15 avqust 2015-ci il, "Hərbi And" qəzetinin 22 avqust 2015-ci il, "Türküstan" qəzetinin 16-29 avqust 2015-ci il, "Əks-səda" qəzetinin 25-31 avqust 2015-ci il, "İdman" qəzetinin 25 avqust 2015-ci il, "Sumqayıt" qəzetinin 29 avqust 2015-ci il, "Hürriyyət" qəzetinin 11-13 sentyabr 2015-ci il, "Cümhuriyyət" qəzetinin 18 sentyabr 2015-ci il, "Həftə içi" qəzetinin 18 sentyabr 2015-ci il, "Həqiqətin güzgüsü" qəzetinin 23 sentyabr-15 oktyabr 2015-ci il, "Millətim" qəzetinin 01-07 oktyabr 2015-ci il, "Döyüşçü press" qəzetinin 05 noyabr 2015-ci il və "Azərbaycan müəllimi" qəzeti-

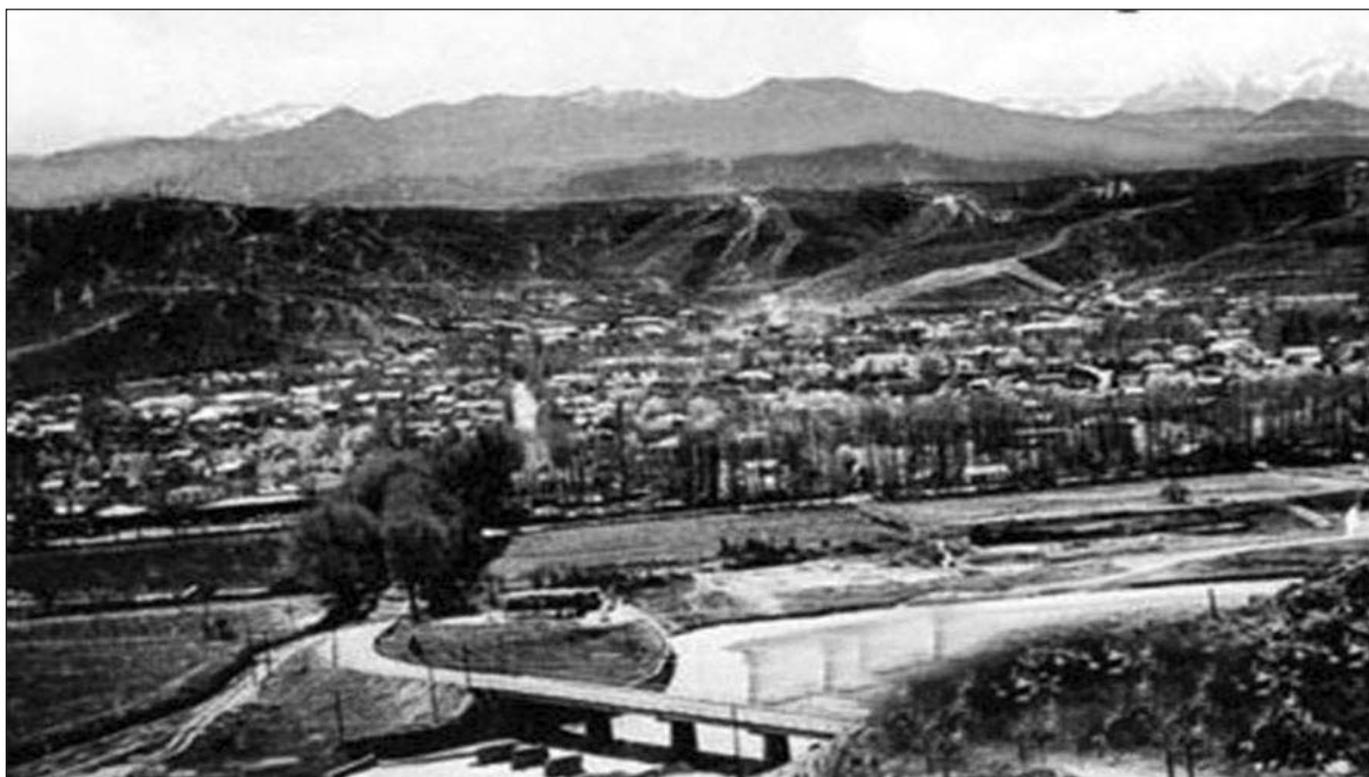
KƏRİMOV GÜLƏHMƏD ƏHMƏD OĞLU

nin 04 fevral 2017-ci il tarixli saylarında işıq üzü görən "Vətənə ləyaqətlə xidmət etməliyik!" başlıqlı məqalədə Eldarın həyat və döyüş yolu işıqlandırılıb - A.Ə.).

26 may 1992-ci il. Döyüşçülərimizin qətiyyətli səyi nəticəsində erməni cəlladlarının Qazançı kəndindəki mövqelərimizə növbəti hücumunun qarşısı alınıb. Bu döyüşdə əslən Ağsu rayonunun Kələğayılı kəndindən olan, Daxili Qoşunların igid hərbi qulluqçusu **əsgər Kərimov Güləhməd Əhməd oğlu** düşmən gülləsinə tuş gələrək əbədiyyətə qovuşub.

Bu barədə 16 sentyabr 1992-ci il tarixdə Daxili İşlər nazirinin müavini - Daxili Qoşunların komandanının imzaladığı "Daxili Qoşunların hərbi qulluqçusunun ölümünü təsdiq edən rəy"də göstərilir: **"Keçirilən xidməti yoxlama nəticəsində məlum olmuşdur ki, sırası Kərimov Güləhməd Əhməd oğlu 26 may 1992-ci ildə Zəngilan rayonunun Qazançı kəndində erməni yaraqlılarının gülləsindən xidməti borcunu yerinə yetirərkən həlak olmuşdur"** (şəhid G.Kərimovun həyat və döyüş yolu barədə "Əsgər" qəzetinin 29 avqust 2013-cü il, "Vedi inform" qəzetinin 30 avqust 2013-cü il və "Vedibasara" qəzetinin 16-30 sentyabr 2013-cü il tarixli saylarında işıq üzü görən "Məndən nigaran qalma, ana..." başlıqlı məqalədə məlumatlar dərc edilib - A.Ə.).

Döyüş meydanında igid əsgərlərimiz tərəfindən burnu ovulan ermənilər düşər olduqları məğlubiyyətin əvəzini çıxmağı sərhədyanı ərazilərdə yerləşən kəndlərimizi artilleriya atəsinə tutmaqda, silahlı basqın edərək burada yaşayan dinc sakinləri qətlə yetirməkdə görürdülər. Lakin, hər şeyə rəğmən, düşmənin bütün təxribatlarının qarşısı Vətənimizin cəsur oğulları tərəfindən qətiyyətlə alınır.

Döyüşçülərimiz kəndi igidliklə qoruyurdular

V.Məhərrəmovun digər cəsur silahdaşımız - Zəngilan rayonunun müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlər zamanı göstərdiyi igidliyə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 8 oktyabr 1992-ci il tarixli Fərmanı ilə "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" fəxri adına layiq görülmüş **Sahil Məmmədovdan** (Zəngilan rayonu uğrunda gedən döyüşlərdə sağ ayağını itirib. Hazırda istefada olan polis polkovniki - A.Ə.) aldığı müsahibə əsasında yazmış olduğu və "Qələbə naminə" adlı kitabındakı "Onunla fəxr edirlər" başlıqlı məqaləsində öz əksini tapan qoşunların şəxsi heyətinin göstərdiyi qəhrəmanlıq nümunələri olduqca qürurvericidir: "**...1992-ci il aprelin 10-da bizi hərbi hissədən Zəngilan rayonuna gətirdilər. Mənə Qazançı kəndində olan zastavanın rəisi vəzifəsini həvalə etdilər. Kənddə xeyli qüvvəmiz var idi. Bizə böyük strateji əhəmiyyətli Qafan - Gorus yolunun üstündə yerləşən Qazançı kəndini düşməndən qorumaq tapşırılmışdı. Demək olar ki, ermənilər hər gün hücum keçərək bu yaşayış məntəqəsini işğal etməyə çalışırdılar. Dayandığımız nöqtədən Zəngilan rayonunun bir neçə kəndinə nəzarət etmək mümkün idi. Buna görə də ermənilər həmin mövqeyi ələ keçirməyə can atırdılar. Düşmənin məkrli niyyətlərini yaxşı başa düşən döyüşçülərimiz kəndi igidliklə qoruyurdular. İyun ayının 1-də quldurlar kənddə yerləşən birinci posta hücum etdilər. Ehtiyatda olan döyüşçülər, eləcə də əli silah tutan kənd sakinləri düşmənin qarşısını almaq üçün güclü əks-hücum keçdilər. Qanlı döyüş başladı. Əsgərlərimiz qorxu bilmədən irəli atıldılar. Bir neçə saatlıq döyüşdən sonra ermənilər döyüşçülərimizin igidliyi, cəsarəti qarşısında tab gətirməyərək geri çəkildilər. Bu savaşa düşmənin 25 nəfərlik canlı qüvvəsi məhv edildi. Onlardan biri Suriya vətəndaşı idi...**

SAHİL MƏMMƏDOV
AZƏRBAYCANIN MİLLİ QƏHRƏMANI

Yaxşı bilirdik ki, ermənilər bu məğlubiyyətin əvəzini çıxmaq üçün yenə də mövqelərimizə soxulacaqlar. Onları qabaqlamaq üçün hücum keçməyi qərara aldığımız. Amma bu vaxt güclü yağış yağdı. Hücum təxirə salındı. İyunun 2-dən 3-nə keçən gecə əlavə qüvvələrlə birlikdə düşmənin nəzarət etdiyi əraziyə yola düşdük. Dərəli kəndinin ətəklərində qəsbkarların səngər qazdıqlarını müşahidə etdik. Özümüzlə yaxşı mövqe seçib düşmənin bütün hərəkətlərinə göz qoyduq. Hiss olunurdu ki, onlar irimiqyash hücum hazırlayırdılar. Tam müəyyənləşdirdik ki, işğalçıların əsas bazaları burada yerləşir. Döyüşçülərimiz mövqelərində möhkəmləndikdən sonra hücum barədə əmr verdim. Sakitliyi güllə səsləri pozdu. Döyüş xeyli çəkdi. Ermənilərin postlarını darmadağın etdik. Düşmən 30 nəfərə qədər itki verdi. Biz bu mövqedə çox qala bilməzdik. Çünki işğalçılar Çəkətin kəndindəki toplarından bu nöqtəni hər an vura bilərdilər. Ona görə də Qazançı kəndinə çəkildik".

Məqalədə, həmçinin, S.Məmmədov kəndə yenidən çatdıqları vaxt ermənilərin Qazançı, Dərəli və Ağkənd yaşayış məntəqələrini güclü artilleriya atəsinə tutduqlarını və bunun

nəticəsində ağır yaralandığını qeyd edir: "Top mərmiləri üstümüzdə yağış kimi yağdı. Özümüzə mövqe tutub döyüşə hazır vəziyyətdə dayandıq. Atılan mərmilərdən biri arxamızdakı işıq dirəyinə dəydi. Mərmidən qopan odlu qəlpələr ətrafa yayıldı. Tez üzü üstə yerə uzandıq. Sağ tərəfdən kürəyimin, qolumun, ayağımın möhkəm isindiyini hiss etdim. Artıq məni qan aparırdı. Leytenant Oqtay Eynullayev (1994-cü il

EYNULLAYEV OQTAY ƏHMƏD OĞLU

yanvarın 16-da Füzuli rayonunun Horadiz yaşayış məntəqəsi uğrunda gedən döyüşdə şəhid olub. Hərbi jurnalist İlham Babayevin (hazırda polis polkovniki - A.Ə) müəllifi olduğu və "Əsgər" qəzetinin 12 fevral 1994-cü il tarixli sayında dərc edilən "Ağ atlı oğlan" başlıqlı məqalədə Oqtayın həyat və zəngin döyüş yolu barədə məlumatlar dərc edilib - A.Ə.) və sırası Tərhan Abbasov məni döyüş meydanından çıxaraq Qazançı kəndindəki qə-

ƏBÜLFƏZ ABBASOV

rargaha gətirdilər. Burada ilk tibbi yardım edib, təcili olaraq Zəngilan Rayon Xəstəxanasına çatdırdılar. Bir neçə gündən sonra isə məni Bakıya - Mərkəzi Hərbi Qospitala gətirdilər. Qospitalda həkimlər yarama baxandan sonra bildirdilər ki, artıq müalicə etmək gecdir, ayaq kəsilməlidir. İyun ayının 5-də cərrahiyyə əməliyyatı oldu...".

Zəngilanın müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə sırası hərbi qulluqçu kimi fəal iştirak etmiş Daxili Qoşunların veteranı, Neftçala rayonunun Qədimkənd kənd sakini Əbülfəz Abbasov aradan xeyli müddət keçməsinə baxmayaraq, ermənilərin Qazançı kəndinə hücumunu indi də xatırladığını deyir: "Qazançada yerləşən mövqelərimizin düşmən artilleriyası tərəfindən güclü atəşə tutulması indi də xatirimdədir. Ümumiyyətlə, bir məsələni qeyd edirəm ki, hərbi-strateji mövqeyinə görə bu kəndi tutmaq ermənilərin ən böyük arzusu idi. Ona görə də kəndin ətrafında yerləşən mövqelərimiz tez-tez atəşə məruz qalırdı...

1992-ci ilin iyun ayının əvvəlləri idi. Qazançı növbəti dəfə düşmən artilleriyası tərəfindən güclü atəşə tutuldu. Bu zaman cəsur komandirimiz Sahil Məmmədov ağır yaralandı. Bundan əlavə, cəsur döyüşçülərimizdən çavuş Zülfü Həsənəliyev, çavuş Zakif Abbasov, sırası Natiq İmanov ağır qəlpə yarası aldılar. Mərhum zabitimiz leytenant Oqtay Eynullayev göstəriş verdi ki, tez yaralıları aparıb çatdırın xəstəxanaya. Özü isə döyüşü davam etdirmək üçün Qazançada qaldı. Əsgərlərdən Tərhan Abbasov, Heydər Quliyev, Səxavət Bayramov və mən Sahil Məmmədovla birgə digər yaralıları Milli Ordunun Daxili Qoşunlara ezam olunmuş əsgəri, cəsur döyüşçü Yanvar Şahməmmədovun idarə etdiyi "QAZ-66"-ya mindirib apardıq Zəngilan Rayon Mərkəzi Xəstəxanasına. Sonra biz dörd yoldaş yenidən Qazançıya qayıdaraq, döyü-

şü davam etdirdik".

Onu da qeyd edim ki, Əbülfəz Abbasovun, eləcə də Zəngilanda xidmət etmiş digər silahdaşlarımızın əsl vətənpərvər döyüşçü kimi adını böyük qürur hissi və ehtiramla xatırladıqları Milli Ordunun əsgəri, əslən Qərbi Azərbaycanın Mehri rayonunun Nüvədi kəndindən olan **Şahməmmədov Yanvar Fəmil oğlu** 1992-ci ilin sentyabrında Vej-

nəli istiqamətində ağır yaralanmış əsgərlərimizi apararkən, idarə etdiyi və "QAZ-66"-nın vurulması nəticəsində şəhid olub.

Erməni cəlladları tərəfindən yaşayış məntəqələrimizin, o cümlədən Qazançı kəndi və onun ətrafında yerləşən mövqelərimizin müxtəlif növ ağır silahlardan atəşə məruz qalması sonrakı dövrlərdə də davam etmişdir. Belə ki, **iyunun 24-də** bölük komandirinin müavini **baş leytenant Dəmirov**

İbadulla Ağabala oğlu və sürücü **əsgər Məhərrəmov Ceyhun Məhərrəm oğlu** Qazançı ətrafındakı postlarda döyüş növbəsi çəkən əsgərlərə sursat apararkən düşmən topundan qəfil atılan mərmiyə tuş gələrək şəhidlik zirvəsinə yüksəlilər.

Bu barədə Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü Akif Kərimlinin 1994-cü ildə Bakıda nəşr olunan "Zəngilan şəhidləri" adlı kitabında yer alan "Heyf səndən, İbadulla", eləcə də İlham Babayevin "Əsgər" qəzetinin 1996-cı ilin avqust tarixli sayında dərc edilən "Vətən üçün yaşanan ömür" başlıqlı məqalələrində baş leytenant İ.Dəmirovun həyat və qəhrəmanlıqlarla zəngin döyüş yolu barədə məlumatlar verilmişdir.

Bundan əlavə, "Əsgər" qəzetinin 17 iyul 2012-ci il, "Hərbi And" qəzetinin 22 sentyabr 2012-ci il, "Zəfər qalası" qəzetinin 24 oktyabr 2012-ci il və "Mübariz keşikdə" qəzetinin 09 avqust 2012-ci il tarixli saylarında işıq üzü görən "Xıramandalıda başlanan igid ömrü Qazançada sona çatdı" başlıqlı məqalədə şəhid C.Məhərrəmovun həyat və döyüş yolu barədə məlumatlar dərc edilmişdir.

DƏMİROV İBADULLA AĞABALA OĞLU

MƏHƏRRƏMOV CEYHUN MƏHƏRRƏM OĞLU

Tarix yazan oğullar...

Daxili Qoşunların Zəngilan rayonunun müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə iştirakından bəhs edərkən, Vətən uğrunda canını qurban verərək şəhidlik zirvəsinə yüksəlmiş və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 yanvar 1995-ci il tarixli Fərmanı ilə ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" fəxri adına layiq görülmüş cəsur zabitimiz **baş leytenant Rövşən Abdullayevin** gənc nəslə nümunə olan qəhrəmanlıqlarla zəngin döyüş yolundan söz açmamaq mümkün deyil.

Belə ki, **1992-ci il sentyabrın 13-də** erməni qəsbkarlarının Qazançı kəndinə növbəti qəfləti hücumunun qarşısını alarkən Daxili Qoşunların igid zabiti, taqım komandiri baş leytenant Rövşən Əbdülhüseyn oğlu Abdullayev qəhrəmancasına həlak olmuşdur.

Vüqar Əsgərovun 2010-cu ildə Sumqayıtda "Dərələyöz" mətbəəsində çap olunan "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanları" adlı kitabında şəhid zabitimizin Zəngilan döyüşlərində göstərdiyi qəhrəmanlıq nümunələri barədə maraqlı məlumatlar öz əksini tapıb: **"Rövşənin başçılıq etdiyi dəstə öz qəhrəmanlığı, şücaəti ilə ad çıxarmışdı. Məhz bu gənc zabitin köməyi ilə düşmənin Qafan rayonunda yerləşən bir neçə mühüm strateji obyekti məhv edildi.**

13 sentyabr 1992-ci il... Rövşənin son döyüşü... Düşmən qəflətən Zəngilanın Qazançı kəndinə hücumu keçmişdi. O, bir dəstə döyüşçü yoldaşı ilə "QAZ-66" markalı maşına əyləşib, Şayıflı kəndində yerləşən qərargaha yollanır. Yollar çox təhlükəli idi. Döyüşçülər qərargaha çatanda artıq hava qaralırdı. Burada eşitdiyi acı xəbər Rövşəni daha da narahat etdi. Yubanmadan hadisə yerinə yollandı. Maşın sürətlə kəndə doğru irəliləyirdi. Onlar kəndin beş kilometrliyində düşmənin PDM-i və piyadaları ilə üz-üzə gəldilər. Erməni quldurları onları güclü atəşə tutdular. Güllələr dolu kimi onların üstünə yağdı. Rövşən artıq başa düşmüşdü ki, mübarizə aparmaq yersizdir. Həm də bu, bütün döyüşçülərin məhvinə səbəb ola bilərdi. Gənc zabit əmr etdi ki, yaxınlıqdakı meşəyə çəkilsinlər. O özü isə döyüşçü dostlarını müdafiə etməyə başladı. Düşmənlə ölüm-dirim savaşı gəldirdi. Erməni yaraqlıları getdikcə həmlələrini artırırdılar. Rövşən əvvəlcə qolundan, sonra isə budundan ağır yaralandı. Yoldaşları birtəhər komandirlərini döyüş meydanından çıxara bildilər. Onu Zəngilan Rayon Mərkəzi Xəstəxanasına çatdırsalar da, gec idi. Çoxlu qan itirdiyindən, o, gözlərini əbədi yumdu..."

Rövşənin komandiri olduğu taqımda sırası hərbi qulluqçu olmuş və onunla birgə bu rayonun müdafiəsi zamanı aparılan döyüş əməliyyatlarında yaxından iştirak etmiş Daxili Qoşunların veteranı, Qusar rayonunun Həsənqala kənd sakini Eldar Musayev (1994-cü il yanvarın 25-də Füzuli rayonunun Arazboyu yaşayış məntəqələrinin azad edilməsi uğrun-

da gedən döyüşlər zamanı ağır yaralanıb, 2-ci qrup müharibə əlilidir - A.Ə.) qəhrəman zabitimizi hər zaman böyük iftixar hissi ilə xatırladığını deyir: **"Çox mehriban, güləruz, eyni zamanda qorxunun nə olduğunu bilməyən, olduqca mərd bir komandir idi. Döyüşməklə yanaşı, həm də tabeliyində olan əsgərləri ruhlandırırdu. Hər dəfə bizə ürək-dirək verərkən, ermənilərin qorxaq olduqlarını, az bir qüvvə ilə düşməni məğlub edə biləcəyimizi deyirdi.**

Vətənimizin müdafiəsi uğrunda şəhid olmuş baş leytenant Rövşən Abdullayevin və digər silahdaşlarımızın əziz və unudulmaz xatirəsi sözsüz ki, hər bir döyüşçü yoldaşının qəlbində əbədi olaraq yaşayacaqdır..."

Şəhid silahdaşımızın erməni qanıçənlərinə qarşı döyüşlərdə göstərdiyi qəhrəmanlıq nümunələri haqqında məlumatlar, həmçinin, İlham Babayevin "Əsgər" qəzetinin 29 mart 1995-ci il tarixli sayında yer alan "Yurdu yaşatmaq üçün" başlıqlı məqaləsində də qeyd edilib (Məqalə T.Məmmədovanın müəllifi olduğu və 1999-cü ildə Bakıda nəşr edilən "Oğullar verir ki can, yaşasın Azərbaycan" adlı kitabda dərc olunub - A.Ə.): **"... Rövşən Abdullayev 1992-ci ilin iyulunda Zəngilana göndərilib. Tabeliyindəki şəxsi heyətlə Zəngilanın Ermənistanla həmsərhəd kəndlərində döyüşlərə girərək xeyli sayda düşmən qüvvəsini məhv etmişdilər. Əsir düşmüş bir nəfər erməni döyüşçüsü deyib ki, biz elə bilirdik oradakı qüvvə 1000 nəfər, komandiri isə 35-40 yaşlı təcrübəli zabitdir. 23 yaşlı Rövşən taqımla düşməne çoxlu sayda zərbələr vurmuşdu..."**

İLHAM BABAYEV

Məqalədə həmçinin, Rövşənin iştirakçısı olduğu son döyüşdə düşmənin 1 ədəd PDM-ni məhv etməsi də göstərilib.

Düşmən vəhşi xislətindən əl çəkmir...

QƏHRƏMANOV SAMİQ MƏHƏMMƏD OĞLU

Vətənimizin igid oğullarının rayon ərazisini erməni qəsbkarlarından qətiyyətlə müdafiə etmələrinə və yeri gəldikdə ağır zərbələr endirmələrinə baxmayaraq, düşmənin təxribat hərəkətləri nəinki səngiyir, əksinə, getdikcə daha da şiddətlənirdi.

Məsələn, 1992-ci il avqustun 22-də Şayıflı kəndinə qəflətən yağdırılan top mərmiləri nəticəsində Şayıflı dəmiryol stansiyasının rəisi Məhəmməd Qasimov və oğlu Baloğlan elə həyətlərində həlak olmuşlar.

Hələ bu hadisədən bir gün öncə - **avqustun 21-də** erməni qəsbkarlarının Qazançı kəndinə hücumunun qarşısı alınarkən, əslən Gəncə şəhərindən olan Daxili Qoşunların igid əsgəri **Qəhrəmanov Samiq Məhəmməd oğlu** düşmən gülləsinə tuş gələrək şəhid olmuşdur ("Əsgər" qəzetinin 15 oktyabr 2016-cı il, "Hərbi And" qəzetinin 15 sentyabr 2012-ci il, "Zəfər qalası" qəzetinin 01-15

yanvar 2013-cü il, "Milli Qəhrəman" qəzetinin 05-11 may 2013-cü il və "Vedi inform" qəzetinin 19-25 iyul 2013-cü il tarixli saylarında işıq üzü görən "Son döyüşü Zəngilanda oldu" başlıqlı məqalədə şəhid S.Qəhrəmanovun həyatı və döyüş yolu barədə məlumatlar dərc edilmişdir - A.Ə.).

Vaxtilə sınavi hərbi qulluqçu kimi Zəngilan döyüşlərində iştirak etmiş Daxili Qoşunların veteranı, əslən Laçın rayonunun Alxaslı kəndindən olan və hazırda Bərdə şəhərində yaşayan **Eyvaz Səfərəliyev** aradan xeyli müddət keçməsinə baxmayaraq, Samiqin şəhidlik zirvəsinə yüksəltdiyi Qazançı istiqamətindəki son döyüşünü bu gün də çox yaxşı xatırladığını bildirdi: "Qazançıya gedən yol düşmənin nəzarətində idi. Ermənilər yolun üstündə yeni qurduqları post vasitəsilə nəzarəti həyata keçirirdilər. Bu baxımdan, düşmən postunu almaq və yola nəzarəti ələ keçirmək üçün baş leytenant Süleyman Əhmədovun rəhbərliyi ilə dörd nəfərdən ibarət kəşfiyyat qrupu yaradıldı (adı bu gün də böyük iftixar hissi ilə qeyd edilən və əslən Şəki rayonunun Böyük

Eyvaz Səfərəliyev

Dəhnə kəndindən olan zabitimiz **kapitan Əhmədov Süleyman Məmməd oğlu** bir müddət sonra Ağdam-Ağdərə istiqamətində vəziyyətin gərginləşməsilə əlaqədar bu bölgəyə ezam olunmuş, 1992-ci ilin sentyabrın 30-da Sırxavənd kəndi uğrunda gedən döyüşdə aldığı çoxsaylı qəlpə yaralanmasından şəhid olmuşdur. Bənövşə Eyyubovanın 1997-ci ildə Bakıda nəşr olunan və Suraxanı şəhidlərindən bəhs edən "Qızıl qan", eləcə də 1998-ci ildə Bakıda çap edilən "Şəki qartalları" (Şəki şəhidləri haqqında xatirə toplusu) adlı kitablarda geniş məlumat verilmişdir - A.Ə.). **Kəşfiyat qrupuna Şamaxıdan çavuş Elman Ədilov, Gəncədən sırayi Samiq Qəhrəmanov və mən daxil idik.**

ƏHMƏDOV SÜLEYMAN MƏMMƏD OĞLU

Səhər tezdən gizlicə düşmən postunun arxasına keçməklə, posta hücum edib, buranı götürməliydik. Ərazi sıx meşəlik və kolluq olduğundan, irəliləməyimiz bir o qədər də çətin olmadı. Düşmən postunun arxasına keçəndən sonra məlum oldu ki, ermənilərin burada ikinci ehtiyat postu da varmış. Bir az irəlilədikdən sonra, artıq qarşıdakı erməni əsgərlərinin səsinə aydınca eşidirdik. Baş leytenant S.Əhmədov snayperi götürərək ağaca çıxdı və tək-tək atəşlə düşmənin iki hərbi qulluqçusunu zərərsizləşdirdi. Bununla da şiddətli döyüş başladı. Biz bir qədər irəli getmişdik ki, qarşımıza qəfildən bir dəstə düşmən əsgəri çıxdı. Çavuş E.Ədilov qumbaraatanla erməni postuna atəş açdı və düşmənin xeyli canlı qüvvəsini məhv etdi. Ermənilərə yaxınlıqdakı postlarından, eləcə də Gıgı və Gomaran kəndlərindən əlavə qüvvə gəlməkdə idi. Bu zaman ağır güllə yarası alan Samiq qəhrəmançasına şəhid oldu... Süleyman bizə döyüşü davam etdirmək əmri verərək, özü sürünə-sürünə birtəhər Samiqi döyüş meydanından çıxarmağa başladı. Döyüş getdikcə şiddətlənirdi. Biz yarım saata kimi düşmənlə atışmanı davam etdirdik..."

Eyvaz, həmçinin, onunla birgə Zəngilanda döyüşən silahdaşlarının qəhrəmanlıqlarını bu gün də xatırlasa belə, aradan xeyli müddət keçdiyi üçün əfsuslar olsun ki, onların bəzilərinin adlarını, bəzilərinin isə soyadlarını unuduğunu deyir: "Birgə vuruşduğumuz yoldaşlardan Zəngilan rayonundan Natiq İmanov, Elçin Dadaşov, Zakif Abbasov, Zülfü Həsənəliyev, Bəhram Heydərov, Rəhman Rəhimov, Faiq Məmmədov, Elxan və Elman Vəliyev qardaşları, Məftun Rəhimov, Habil, Şükür, Ağdamdan Camal Talıbov, Qazaxdan Məcid, Anar Bodrov, Gəncədən Etibar, Ceyhun, Tovuzdan Mehdi Zeynalov, Rasim, Goranboydan Aqil Əsgərov, Zaqataladan Mahir Soltanov, Osman Ramazanov, Sahib Kərimov, Şəkiddən Yusif Nəcəfov, İsmayıl Məmmədov, Ağdaşdan Siyavuş, Şamaxıdan Fuad Səmiyev, Fərman Mürsəlov, Vüqar Zamanov, Elman Ədilov, Ağsudan Kamil Sayılov, Radim Kərimov, Şahin Həsənov, Mətləb Soltanov, Qubadan Sərvər Cəfərov, Balaqədeş Balaqədeşov, Xaçmazdan Böyükağa Həsənov, Sumqayıtdan Elşən Axundov, Vadim Bəddəlov, İxtiyar Hətəmov, Zaman Rəhimov, Bakıdan Faiq Nəzərov, Vüqar Qədirov, Allahverdi Əsgərov, Vaqif Əhmədov, Həmid, Rauf, İsmayılıdan Hicrət Hüseyinov, Tərhan Abbasov, Hacağa Məmmədov, Mübariz Maqsudov, Davud Zeynalov, Telman Bəkirov, Mətləb, Siyəzəndən Teymur Rzayev, Zərdabdan Sərxan, İmişlidən İdris Məmmədov, Yev-

laxdan Elçin Cəfərov, Sabirabaddan Daşqın Qədimov, Yaqub Cabbarov, Neftçaladan Əbülfəz Abbasov, Abuzər Əliyev, Heydər Quliyev, İkrəm Mirzəyev, Mübariz Lətifov, Vüqar Süleymanov, Yardımlıdan Vüqar Dadaşov, Mahir Aslanov, Biləsuvardan Azər Əhmədov, Salyandan Azad Əliyev, Lənkəranda İlqar Məmmədov, Masallıdan Nizaməddin Məmmədov, zabitlərdən Nurullah Məmmədخانلی, Sahil Məmmədov, Əkbər Hüseiyev, Akif Məmmədov, Zabil Rzayev, Maarif Məlikov, Məzahir, Rahim, Rəcəbov (adını unudub - A.Ə), Bəxtiyar, Natiq Məmmədov, Adil İbrahimov, Sadiq Dadaşov, Məhər Mahmudov, Nəbi Qarayev və başqalarının adlarını qeyd edə bilərəm".

Azğınlaşmış düşmən avqustun 25-də Ağdam, Qubadlı və Füzuli rayonları ilə yanaşı, Zəngilan şəhərini, o cümlədən rayonun Kolluqışlaq və Qazançı kəndlərini də "Qrad" tipli raketlərdən şiddətli atəşə tutur. Bu hal sonrakı dövrlərdə də davam edir...

HƏMİDOV MEHMAN HÜSEYN OĞLU

1992-ci ilin sentyabr 17-də Qazançı kəndi ətrafındakı mövqelərimiz güclü atəşə məruz qalır. Buradakı postlardan birində döyüş növbəsi çəkən və əslən Ağdaş rayonunun Şıxlı kəndindən olan Daxili Qoşunların cəsur əsgəri **Həmidov Mehman Hüseyn oğlu** düşmən snayperinə tuş gələrək əbədi ölümsüzlüyə - şəhidlik zirvəsinə yüksəlir...

Vaxtilə sırası hərbi qulluqçu kimi Mehmanla birgə bu rayonun müdafiəsi zamanı aparılan döyüş əməliyyatlarında yaxından iştirak etmiş Daxili Qoşunların veteranı, Şəki rayonunun Oxut kənd sakini İsmayıl Məmmədov (1992-ci ilin noyabrın 19-da erməni quldurlarının Qazançı kəndinə hücumunun qarşısını alarkən yaralanıb, 3-cü qrup müharibə əlilidir - A.Ə.) igid silahdaşımızın şəhidlik zirvəsinə yüksəldiyi bu döyüşü yaxşı xatırladığını deyir: **"... Mehmanla Zəngilanda olarkən tanış**

olmuşduq. Olduqca mərd, qoçaq oğlan idi...

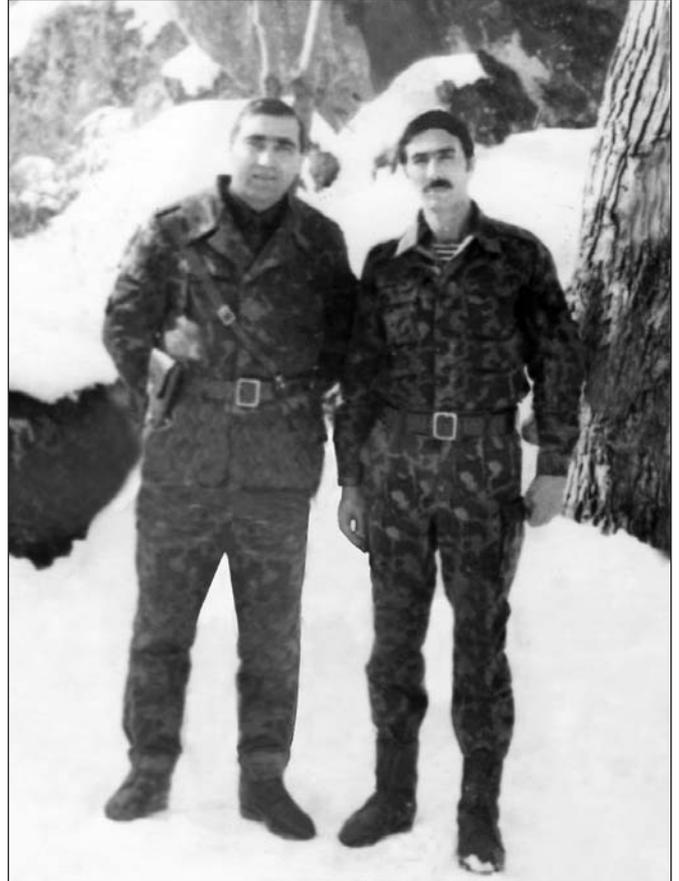
Əfsuslar olsun ki, baş vermiş bu döyüşdə Mehman ağır yaralandı. Mən cəld özümü ona yetirdim. Lakin yarası ağır olduğundan, həyatını xilas etmək mümkün olmadı... Namərd erməni onu sinəsindən vurmuşdu. Təxminən iyirmi saniyə sonra qucağımdaca gözlərini yumaraq əbədiyyətə qovuşdu..."

A.Kərimlinin "Zəngilan şəhidləri" adlı kitabında yer alan və şəhid M.Həmidova həsr etdiyi "O, qərib deyildi" başlıqlı məqaləsində bu barədə məlumat verilmişdir: **"... 1992-ci il sentyabrın 17-də saat 16.00 radələrində Şayılı kəndindən Qazançı kəndinə posta gedərkən güclü atəşə düşür. Düşmənin snayper gülləsi Mehmanı 19 yaşında əbədiyyətə qovuşdurdu"**.

1992-ci il sentyabrın 30-dan dekabrın 10-dək rayonda baş vermiş hadisələrin xronologiyasının təhlili bir daha göstərir ki, məğlubiyyətə düşərək ermənilər verdikləri itkilərin əvəzini kəndlərimizə qəfləti basqınlar edərək dinc sakinləri amansızlıqla qətlə yetirməklə çıxmaq kimi xain xislətlərindən əsla əl çəkməmişlər.

Məsələn, ermənilər 1992-ci il sentyabrın 30-da Kolluqışlaq kəndinə, oktyabrın 1-də Saralı Xəştəb kəndinə, noyabrın 5-də Qaragöl kəndinə, dekabrın 10-da "Dardan yuxarı" adlanan, Şayıflı və Şərikan kənd sovetliklərinin əhatə etdiyi oymaqlara - Şayıflı, Aşağı Göyəli, Şərikan, Bürünlü, Canbar və rayonun digər kəndlərinə qəfləti basqınlar edərək, yaşayış məntəqələrinə od vurmuş, ələ keçirdikləri əliyalın dinc əhalini isə erməni xislətinə uyğun vəhşiliklərlə qətlə yetirmişlər.

Ermənilərin Zəngilanın Şayıflı və digər yaşayış məntəqələrində törətdikləri bu və ya digər vəhşiliklər barədə hərbi jurnalist V.Məhərrəmovun 1998-ci ildə Bakıda "Mü-tərcim" nəşriyyatında işıq üzü görən "Müha-ribənin bir ili" adlı kitabında yer alan və Da-xili Qoşunların mətbuat xidmətinin zabiti ki-mi 1993-cü il aprelin 16-dan 18-dək xarici jurnalistlərlə birgə döyüş bölgəsində xidmə-ti ezamiyyətdə olarkən gördüyü dəhşətli fakt-lar əsasında yazdığı "İşğaldan sonra Şayıflı sükuta dalıb" başlıqlı məqaləsində geniş mə-lumat verib: **"... Xarici jurnalistlərlə birlik-də hərbi hissənin komandiri mayor Əkbər Hüsiyevlə** (Daxili Qoşunların Zəngilanda yerləşən 16072 sayılı hərbi hissəsinin koman-diri olub. Hazırda Daxili Qoşunların veterani, ehtiyatda olan polkovnik-leytenant - A.Ə.) **görüşüb söhbət edir, mövcud vəziyyətlə maraqlanırıq. Ə.Hüsiyev suallarımıza ca-vab verərək, ermənilərin işğalçı əməllərindən danışır. O deyir ki, Zəngilan rayonu Ermənistanla 157 km məsafədə həmsərhəddir. Ermənilər ötən ilin dekabr ayından bu günə qədər rayonun 12 kəndini işğal etmişlər. Təcavüzkarlar zəbt etdikləri kəndləri yandıraraq qalmış, adamları iş-gəncə ilə qətlə yetirmiş, sağ qalanları isə əsir aparmışlar...**

... Həmkarlarımla birlikdə Oxçu çayının üstündən keçib ötən ilin dekabr ayında erməni yağılarının işğalına məruz qalmış Şayıflı kəndini gəzirik. Yanmış və dağılmış evlərə baxdıqca dəhşətə gəlir, erməni qatillərinin törətdikləri vəhşiliklərin açılmış yeni səhifələri ilə tanış oluruq.

... Kənddə o ev, o həyət yoxdur ki, oraya "Qrad" mərmisi düşməsin. Atılan bu mərmilər evləri yandıraraq, həyətlərdəki yüzillik ağacları parça-parça edib..."

Müəllif, həmçinin, bəhs olunan kitabındakı "O yanan bizim Vətənimizdir" başlıqlı yazısında xarici jurnalistlərlə birgə ezamiyyətdə olduğu zaman Zəngilanın erməni vəhşiləri tərəfindən yandırılan Yuxarı Yeməzli kəndinin ərşə qalxan od-alovunu bu kəndin kənarında yerləşən yüksəkliklərdəki səngərlərimizdən böyük ürək ağrısı və düşməyə sonsuz nifrət hissi ilə seyr etdiyini qeyd edir.

Postumuz tez-tez düşmən hücumuna məruz qalırdı...

ELMOXAN BAXŞƏLİYEV

Müsaibim Daxili Qoşunların veterani, Hacıqabul rayonunun Udulu sovetliyinin Birinci Paşalı kənd sakini **Elmoxan Baxşəliyevdir**. Daxili Qoşunların o zamankı 5456 sayılı hərbi hissəsinin əsgəri kimi (indiki 99713 sayılı hərbi hissə - A.Ə.) Zəngilan rayonunun müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak edib. 1992-ci il dekabrın 10-da Qazançı ətrafında gedən döyüşlərdə üç nəfər əsgər yoldaşı ilə birgə düşmən mühasirəsinə düşən Elmoxan, son anadək ermənilərlə vuruşduqlarını, bu döyüşdə iki silahdaşının şəhid olduğunu, həmçinin, sursatlarının bitməsi səbəbindən digər yoldaşı ilə birgə ermənilər tərəfindən əsir götürüldüyünü deyir: **"... 1992-ci il iyunun 12-dən dekabrın 10-dək qoşunların əsgəri kimi Zəngilan rayonunun Qazançı kəndi uğrunda gedən**

döyüşlərdə iştirak etmişəm.

Yaxşı yadımdadır, dekabrın 10-da biz, yəni 16 nəfər əsgər yoldaşım ilə Qazançı kəndi ətrafındakı postlardan birində keşik çəkirdik. Bizim olduğumuz post bu kəndin girişində, erməni postlarının əhatəsində yerləşirdi. Bizim post bir növ Qazançı ilə Şayıflı arasında dayaq məntəqəsi rolunu oynayırdı və bu kəndləri birləşdirən əsas yolun üzərində yerləşirdi. Bu baxımdan bizim olduğumuz mövqe erməni yaraqlılarının tez-tez hücumuna məruz qalırdı. Postun itirilməsi Qazançıda olan döyüşçülərimizin düşmənin mühasirəsinə düşməsi demək idi. Bu baxımdan postumuza edilən düşmən hücumunun qarşısı dəfələrlə döyüşçülərimiz tərəfindən alınmışdı.

Səhər tezdən, təxminən saat 06:00 radələrində bizim olduğumuz mövqelər düşmən tərəfindən iriçaplı silahlardan, o cümlədən artilleriyadan güclü atəşə tutuldu. Bunun ardınca isə təpədən-dırnağadək silahlanmış erməni qanıçənləri postlarımıza hücum etməyə başladılar. Onu da qeyd edirəm ki, bizim silahımız ancaq avtomatlardan ibarət idi.

Mən, dörd nəfər silahdaşım ilə - Zaqataladan Bəxtiyar Tağıyev, Qaxdan Məhərrəm Məhyəddinov, soyadlarını unutduğum Sumqayıtdan Samir və Bakıdan Bəxtiyar adlı əsgərlərlə birgə digər yoldaşlarımızın mühasirəyə düşmədən kəndə doğru geri çəkilməsini təmin etmək məqsədilə ermənilərin qarşısını kəsmək üçün döyüşü davam etdirirdik. Bu zaman bizimlə olan 11 nəfər döyüşçü yoldaşımız vuruşa-vuruşa Qazançı kəndinin içərisinə doğru geri çəkildilər. Məqsəd əsas yol nisbətən təhlükəli olduğundan, kəndin içərisindən keçən gizli yollarla bölüyümüzün dislokasiya yeri olan Şayıflı kəndindəki döyüşçülərimizlə birləşmək idi. Sonra biz də postu tərk edərək, Qazançı kəndinin içərisinə doğru geri çəkilməyə başladıq. Lakin, bu vaxt bizdən ayrılan 11 nəfər döyüşçü yoldaşımızı görmədik. Artıq Qazançı düşmən tərəfindən alınmışdı. Bizdən ayrılan 11 nəfər döyüşçü yoldaşımızın sonrakı taleyindən isə xəbərimiz olmadı. Şayıflı kəndinə getmək üçün biz yenidən əvvəlki mövqelərimizə qayıtmalı olduq. Qazançıdan Şayıflı istiqamətinə doğru bir-iki kilometr çəkilmişdik ki, qarşıdan ermənilər atəş açmağa başladılar. Başa düşdük ki, artıq düşmən mühasirəsindəyik. Ermənilər rus dilində bizə silahı yerə qoymağı və təslim olmağı bildirdilər. Lakin biz təslim olmayaraq, dö-

yüşü davam etdirdik. Bu döyüşdə iki nəfər silahdaşımız - Sumqayıtdan olan Samir və Bakıdan olan Bəxtiyar adlı əsgər yoldaşımız qəhrəmancasına şəhid oldular. Xeyli vuruşduq və sursatımız qurtardıqda ermənilər bizi əsir aldılar. Bizimlə döyüşdə düşmənin iki əsgərinin məhv edildiyini də məhs bu zaman öyrənə bildik. Onlar bizi əsir aldıqdan sonra Ermənistanın Qafan şəhərindəki həbsxanaya gətirildilər...".

Bu arada Elmxan Zəngilandan ona tək xatirə qalan və əsgər yoldaşı ilə birgə çəkdiyi fotosəkli mənə göstərərək, qismətinə yazılan ömrünün erməni əsarətində keçən üç il altı ayında yaşadığı işgəncə və vəhşilikləri heç zaman unutmayaacağını bildirdi. Bütün bunlardan əlavə, Elmxanın qəlbini göynədən ən böyük dərdi, özünün dediyi kimi, qardaş itkisidir. Belə ki, o əsirlik həyatı yaşadığı dövərdə könüllü olaraq Qarabağ döyüşlərində iştirak edən qardaşı Ayazxan Baxşəliyev 1993-cü ilin may ayında Qubadlı rayonunun müdafiəsi zamanı şəhid olub.

Onu da qeyd edim ki, məqalə hazırlanarkən aparılan araşdırmalar zamanı Elmxanla birgə Zəngilanda ermənilər tərəfindən əsir götürülmüş sırayı hərbi qulluqçularımızdan Bəxtiyar Tağıyevin və Məhərrəm Məhyəddinovun sonrakı talelərinə aydınlıq gətirilmişdir. Belə ki, Zaqatala rayon sakini Tağıyev Bəxtiyar İbrahim oğlunun bir müddət sonra düşmən girovluğundan azad edilməsi faktı Daxili Qoşunların "1992-1994-cü illərdə döyüş əməliyyatları zamanı itkin düşmüş hərbi qulluqçuların siyahısı"na əlavə edilmiş əsirlikdən qayıdanların siyahısında öz əksini tapıb. Qax şəhər sakini Məhyəddinov Məhərrəm Fərrux oğlunun isə Ermənistanın Qafan şəhərində əsirlikdə olarkən 1993-cü ilin noyabr ayında erməni vəhşiləri tərəfindən işgəncə nəticəsində ölməsi faktı 01 fevral 1994-cü il tarixdə Qax rayonu Qeydiyyat şöbəsi tərəfindən tərtib olunmuş 08 №-li ölüm haqqında akt qeydi ilə müəyyən edilmişdir.

Bundan əlavə, Elmxanın Sumqayıtdan olan, ermənilərlə döyüşdə şəhid olduğunu qeyd etdiyi və soyadını unuduğu Samir adlı döyüşçü yoldaşının isə 01 noyabr 1970-ci il təvəllüdü Hüseyinov Samir Qənbər oğlu olması (Daxili Qoşunların "1992-1994-cü illərdə döyüş əməliyyatları zamanı itkin düşmüş hərbi qulluqçularının siyahısı"nda 253-cü sıra nömrəsi ilə, ünvanının Sumqayıt şəhəri, 17-ci mkr. ev 2/57 olması göstərilib) müəyyənləşdirilib. Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin rəsmi saytında yer alan "Şəhidlərimiz" bölməsinin "Sumqayıt şəhidləri" səhifəsində isə əsgər Samir Hüseyinovun Zəngilanda itkin düşməsi və məhkəmə qətnaməsi ilə ölmüş elan edilməsi qeyd olunub.

Daxili Qoşunların Arxivində saxlanılan "1992-1994-cü illərdə gedən döyüş əməliyyatları nəticəsində itkin düşmüş hərbi qulluqçuların siyahısı"nda 10 dekabr 1992-ci il tarixdə Zəngilanda gedən döyüşlər zamanı, həmçinin, digər silahdaşlarımızın da itkin düşməsi faktı öz əksini tapıb. Xaçmaz rayonu Həsənqala kənd sakini əsgər Abbasov Vaqif Əli oğlu, Ağdam rayonunun Şelli kənd sakini əsgər Abdullayev İlham Bayram oğlu və Qərvənd kənd sakini əsgər Behbudov Abbas Behbud oğlu, Yardımlı rayonu Çayüzü kənd sakini əsgər Aslanov Mahir Hüseynağa oğlu və Quba rayonu Yeniseyevka kənd sakini əsgər Nağıyev Rahim Vey-səl oğlunun adlarını bu baxımdan qeyd edə bilərik.

"1992-1994-cü illərdə Daxili Qoşunlar üzrə şəhid olmuş hərbi qulluqçuların siyahısı"nda adı 80-cı sıra nömrəsi ilə qeyd edilən cəsur silahdaşımız, əslən Gürcüstan Respublikasının Bolnisi rayonunun Faxralı kəndindən olan **leytenant Namazov Etibar Almaz** oğlunun isə **10 dekabr 1992-ci il** tarixdə Zəngilanda gedən döyüşlər zamanı şəhid olması faktı öz əksini tapıb.

Ən çətin məsələ təcrübəli komandirin tapılıb təyin edilməsi idi...

Vaxtilə Daxili Qoşunların komandanının müavini olmuş Səfxan Bayramovun (hazırda ehtiyatda olan polkovnik-leytenant) qoşunların Zəngilanda yerləşmiş hərbi hissəsinin komandiri olmuş Əkbər Hüsiyevlə (hazırda ehtiyatda olan polkovnik-leytenant) birgə mənim müraciətim əsasında o dövrdə şahidi olduqları önəmli hadisələri xatırlayaraq qələmə aldıkları və elektron poçt ünvanıma göndərdikləri məktubda maraqlı məlumatlar öz əksini tapıb. Bu məlumatlar 1992-ci il dekabrın 10-dan etibarən xronoloji ardıcılığa uyğun olaraq, qoşunların bu rayondakı fəaliyyətinin tədqiq edilməsi baxımından olduqca dəyərli mənbədir.

S.Bayramov 1992-ci il dekabrın 10-da yuxarıda qeyd olunan döyüşlərdən sonra Daxili Qoşunların burada yerləşən taborun qərargahına da xeyli zərər dəydiyini, silah-sursat və canlı qüvvə çatışmazlığından ciddi problemlərin yaşandığını məktubda qeyd edir:

"Buna görə Daxili Qoşunların Baş İdarəsində Zəngilandakı vəziyyətin müzakirəsi və müvafiq tədbirlər görülməsi üçün təcili əməliyyat müşavirəsi təyin olunmuşdu. Müşavirədə o vaxt Daxili Qoşunların komandanının 1-ci müavini olmuş Nazim Səfərovun (ehtiyatda olan polkovnik N.Səfərov 2020-ci ilin avqust ayında vəfat edib - A.Ə.) rəhbərliyi ilə bir qrupun kömək üçün göndərilməsi qərara alındı və hazırlıqlar başlandı. Həmin qrup bir gündən sonra artıq Zəngilanda döyüşçülərimizin yanında idi. Qeyd etmək lazımdır ki, Zəngilanda olan taborun komandiri vəzifəsini müvəqqəti olaraq baş leytenant Natiq Məmmədov icra edirdi. İlk növbədə tabor komandiri təyin olunmalıydı, kəskin kadr çatışmazlığı reallığında isə elə ən çətin məsələ də təcrübəli komandirin tapılıb təyin edilməsi idi.

Həmin dövrdə 5456 sayılı hərbi hissənin (indiki 99713 sayılı hərbi hissə) komandirinin müavini vəzifəsində xidmət edən, əslən Zəngilandan olan kapitan Ə.Hüsiyev bir neçə dəfə raportla müraciət edərək, öz doğma rayonunda xidmət etmək istədiyini bildirmişdi. Lakin komandanlıq onun arxa cəbhədə gənc əsgərlərin hazırlanmasında daha çox fayda verə biləcəyini və xahiş etdiyi vəzifənin tutduğu vəzifədən aşağı olmasını əsas gətirərək həmin raportu geri qaytarmışdı. Ə.Hüsiyev DQBİ-yə gələrək, onun Zəngilana göndərilməsini israrla xahiş etdikdən sonra komandanlıq bu barədə qərar qəbul etdi və 13 dekabr 1992-ci il tarixdə rayona ezam edildi".

Qeyd edilən məktubda, həmçinin, Ə.Hüsiyev 1992-ci il dekabrın 14-dən 20-dək olan tarixlərdə Daxili Qoşunların komandanının 1-ci müavininin rəhbərliyi ilə Zəngilanda yerləşən taborun şəxsi heyətinin, silah-sursatın, texnikanın və döyüş mövqelərinin qəbulunu başa çatdırmağa, paralel olaraq ərazinin vizual kəşfiyyatını həyata keçirməyə nail olduğunu vurğulayır: "Mən gələcə qədər N.Səfərov daimi müşahidə postlarını müəyyənləşdirmiş, qoşa patrulların təyin olunmasına əsaslanmış birbaşa mühafizə sistemi ya-

SƏFXAN BAYRAMOV
E.O. POLKOVNIK-LEYTENANT

ƏKBƏR HÜSİYEV
E.O. POLKOVNIK-LEYTENANT

ratmışdı. Müdafiə xəttinin xüsusiyyətlərini, relyefi, kəşfiyyat məlumatlarını, gündəlik məlumat və müşahidələrin nəticələrini nəzərə alaraq, mən bu sistemi daha da təkmilləşdirdim".

Ə.Hüsiyev sonrakı mərhələdə, yəni dekabrın 20-dən 31-dək olan növbəti on günlükdə taborun yenidən təşkili və döyüş tapşırığını yerinə yetirməsi üçün paralel icra ediləcək və aşağıda göstərilən bəndlərdən ibarət dəqiq plan tərtib etdiyini qeyd edir:

"1. Nizam-intizamın yüksəldilməsi - hərbi qayda-qanuna ciddi riayət olunması, milli-mənəvi dəyərlər məzmununda mənəvi-psixoloji hazırlıq.

2. Müdafiə mövqelərinin yüksəkliklərdə yerləşdirilməsi və atəş sektorlarının təyin edilməsi - bu məqsədlə

beş mühüm post müəyyənləşdirdim: Şişqaya, Nəbi daşı, Qan çanağı, Nəcəflər, Ayı daşı. Bu postlar taborun müdafiə xəttini və bölüklərin dayaq məntəqəsini tam nəzarətdə saxlamağa imkan verirdi. Bununla bərabər müəyyənləşdirdim ki, bir taqım Zəngilan müdafiə rayonunun ən şimal sərhəddindəki Orta Yeməzli kəndində yerləşir və həmin taqım yerüstü nəqliyyat yolu ilə 35 kilometr tabordan aralıdır. Leytenant Saleh Rüstəmovun (hazırda DQ-nin Ali Hərbi Məktəbində ümumqoşun fənlər kafedrasının rəisi, polkovnik - A.Ə.) komandir olduğu həmin taqımı Müdafiə Nazirliyinin Zəngilan briqadasının komandiri ilə razılaşdıraraq, mövqeləri rəsmi sənədləşdirərək onlara təhvil verməklə tabora qayıtdım və beləliklə də bütün şəxsi heyətə bilavasitə nəzarət etmək imkanına nail oldum.

3. Yerli icra strukturları və Müdafiə Nazirliyinin hərbi hissələri ilə əlaqənin yaradılması - həmin dövrdə ərzaq təminatı qismən yerli icra orqanları tərəfindən, digər təminatlar isə MN-in yerli briqadası və Daxili Qoşunlar tərəfindən icra olunurdu. Buna görə də rayon rəhbərliyi və komendantla işlək əlaqə mexanizmi qurdum, qısa müddət ərzində problemləri həll etdim. Daha sonra Zəngilan alayı və onun mövqeləri ilə, xüsusilə də sağ və sol qonşu taborlarla tanış oldum, fəaliyyətin əlaqələndirilməsi mexanizmini işlək vəziyyətə gətirmək üçün müzakirələr apardım".

Bundan əlavə, məktubda Ə.Hüsiyev şəxsi heyətlə keçirilən döyüş və ictimai-siyasi hazırlıq məşğələlərinin, xidmət və istirahətin, qidalanmanın düzgün təşkili, sanitariya-gigiyenik normalara riayət olunması, bununla da onların sağlamlığının qorunması üçün tərəfindən görülən tədbirləri və əldə olunan müsbət nəticələri qeyd edir. Onun, həmçinin, tərədən-dırnağadək yaxşı silahlanmış düşməne qarşı postlarda mövcud olan iriçaplı silah problemini qismən həll etməsi barədə qeydləri olduqca maraqlıdır: **"Qeyd etmək lazımdır ki, o dövrdə düşmən mövqeləri bizə nisbətən daha yaxşı silahlanmış, iriçaplı silahlarla təmin olunmuşdu. Taborun həyətində ZSU-23-4 "Şilka" kompleksi var idi. Bu, hava hədəflərinə qarşı nəzərdə tutulmuş silahdır. Amma həmin dövrdə hava təhlükəsi yox dərəcəsində idi. Həm də bu silah istifadəyə yararsız vəziyyətə düşmüş-**

dü. Buna görə də onu sökdürdüm, yerli ustaların köməyi ilə 4 lülənin hər birindən ayrı-ayrılıqda 4 dəzgahlı pulemyot düzəldib, postlara qoydum. Bundan əlavə, PDM 2-nin pulemyotunu da mütəxəssislərin köməyi ilə işlətmək üçün düzəlttik və posta qoyduq. Bununla da postlarda iriçaplı silah problemimiz qismən həll olundu".

S.Bayramovun bu arada Daxili Qoşunların 5456 sayılı hərbi hissəsinin Zəngilanda ayrı yerləşən taburunun bazası əsasında ayrıca hərbi hissənin yaradılması ilə bağlı xatirələri diqqətçəkəndir: "Yanvar ayının sonunda burada ayrıca hərbi hissənin yaradılması üçün müraciət etdim. 1993-cü il yanvarın 11-də Daxili Qoşunların yeni ştat cədvəlləri təsdiq olunmuşdu və yeni hərbi hissələrdən birinin Zəngilanda yaradılması nəzərdə tutulurdu.

1993-cü il fevralın 1-də Daxili Qoşunların Baş İdarəsinin mən də daxil olmaqla, bir qrup yüksək rütbəli zabiti Zəngilana ezam olundu. Bizim qarşımızda duran əsas tapşırıq yeni yaradılmış hərbi hissə üçün lazım olan bütün vəsaitlərin müəyyənləşdirilməsi və təmin olunması üçün zəruri tədbirlər görmək, həmçinin, müvafiq vəzifələrə təyinatlar etmək idi. Təbiidir ki, təyinatlarda ilk növbədə komandir Əkbər Hüsiyevin təklifləri əsas götürülürdü. Sırada olan zabit və gizirlər yeni ştata uyğun yerləşdirildi. Burada çətinlik ondan ibarət idi ki, zabit, gizir heyəti kəskin çatışmırdı, buna görə Daxili Qoşunların komandanı yerindəcə qərar qəbul edərək, komandirin qabaqcıl əsgərlərin içərisindən seçdiyi bir neçə nəfərə "gizir" rütbəsi verməklə, taqım komandiri və bəzi gizir vəzifələrinə təyin etdi. Yusif Nəciyev, Əhməd Novruzov, Oruc Dadaşov, Sərvər Cəfərov, Teymur Rzayev, Nemət Maşiyev, Seymur Qurbanov və başqaları vəzifələrə təyin olundular. Beləliklə də 1 fevral 1993-cü il tarixdə Zəngilan rayonunun Şayıflı qəsəbəsinə yaxın Qaragöl kəndində, sərhəd zastası kimi nəzərdə tutulmuş bina qərargah olmaqla 16072 sayılı hərbi hissə yaradıldı".

S.Bayramov, həmçinin, məktubda burada yerləşən hərbi hissənin yerli əhali arasında hörmət və nüfuzunun son dərəcə yüksək olduğunu xüsusi olaraq vurğulayıb: "Hərbi hissə Zəngilan əhalisi tərəfindən də çox sevilir və güvənildir. 1993-cü ilin mart ayında hissənin dislokasiya yerinin dəyişilməsi barədə qərar qəbul edilmişdi. Həmin qəra-

rın icrası üçün mən 1993-cü il aprelin 1-də Zəngilana ezam edilmişdim. Bir sıra zəruri tədbirlər görüldü, hətta hərbi hissənin postları Milli Ordunun müvafiq bölmələrinə təhvil verib, sənədləşmə işlərini aparırdıq. Bu zaman məlumat gəldi ki, Zəngilanın mərkəzində əhali tərəfindən bu proses çox pis qarşılanıb, onlar heç bir halda hissənin Zəngilandan çıxmasını istəmir və buna görə də İcra Hakimiyyətinin önündə toplaşırlar. Zəngilanlıların təkidi ilə bu məsələ həmin gün Respublika Prezidentinə çatdırılmışdı və onun göstərişi ilə hərbi hissənin Zəngilandan çıxarılması məsələsi ləğv edildi".

Onu da bildirim ki, məktubda Ə.Hüsiyevin 1993-cü il mayın 15-dək, yeni düşmənin Zəngilan rayonunun Qaragöl kəndindəki mövqelərimizə hücumunun dəf edilməsi uğrunda gedən şiddətli döyüşdə ağır yaralandığı gündək komandiri olduğu hərbi hissənin şəxsi heyətinin erməni işğalçılarına qarşı apardığı bir çox uğurlu hərbi əməliyyatlar barədə qeydləri müasir hərbi tariximizin qürurverici səhifələrindəndir.

Şəxsi heyət böyük ruh yüksəkliyi ilə döyüşürdü...

Digər müsahibim Daxili Qoşunların veteranı, Cəlilabad rayonunun Abazallı kənd sakinini, ehtiyatda olan **baş gizir Elçin Cəfərovdur**. Elçin Daxili Qoşunların o zamankı 5456 sayılı hərbi hissəsinin sınavi hərbi qulluqçusu kimi 1992-ci ilin dekabr ayında Zəngilan rayonuna ezam olunub. 1993-cü ilin fevral ayının 1-dən isə qoşunların bu rayonda yaradılan 16072 sayılı hərbi hissəsinin hərbi qulluqçusu kimi Zəngilan rayonunun müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak edib. Xeyli müddət keçməsinə baxmayaraq, erməni qəsbkarlarına qarşı iştirakçısı olduğu hərbi əməliyyatları bu gün də xatırladığını deyir: "Mən Daxili Qoşunların sınavi əsgəri kimi 10 dekabr 1992-ci il tarixdən 1993-cü il martın ortalarında Zəngilan rayonunda Nəcəflər, Yusiflər, "Nəbi daşı" yüksəkliyi, Şişqaya, Qotursu deyilən ərazidə döyüş yolu keçmişəm. Zəngilanda olduğum vaxt hərbi hissə komandiri baş leytenant Natiq Məmmədov idi. Təxminən bir ay sonra onu bu vəzifədə kapitan Əkbər Hüsiyev əvəzlədi.

Təminatımızda demək olar ki, ciddi problemlər yox idi. Şəxsi heyət böyük ruh yüksəkliyi ilə döyüşürdü. Yaxşı yadımdadır, mənim də iştirakçısı olduğum 8 nəfərlik kəşfiyyat qrupumuz düşmənin yuva qurduğu "Şişqaya" postundan onlara məxsus olan DŞK dediyimiz iriçaplı pulemyotu ələ keçirməyə müvəffəq olmuşdu. Sonralar onlardan aldığımız bu silahla "Nəbi daşı" deyilən postumuzdan düşməne qarşı istifadə etmişdik. İştirakçısı olduğum ən ağır döyüşlərdən biri də məhz 1993-cü ilin yanvar ayının ortalarında "Nəbi daşı" deyilən ərazidə baş vermiş oldu. Ümumiyyətlə, hərbi-strateji mövqeyinə görə bu yüksəkliyi ələ keçirmək üçün ermənilər dəfələrlə hücum edirdilər. Lakin, döyüşçülərimizin müqavimətinə rast gələrək geri çəkilmək məcburiyyətində qalırdılar.

Bu döyüşdə düşmən qüvvələri canlı qüvvə və texnika sarıdan xeyli itki verərək geri çəkildilər. Döyüşdə Ağsu rayonundan olan döyüşçü yoldaşımız əsgər Rafiq Qurbanov qənimət kimi ələ keçirdiyimiz DŞK ilə düşmənin şəxsi heyət və silah-sursatla dolu "Niva" və "Qaz-66" markalı avtomobillərini məhv etdi. Düşmən həmin DŞK-nı ələ keçirmək və ya məhv etmək üçün dəfələrlə cəhd göstərsə də, hər dəfə uğursuzluğa düşər olmuşdu. Bu döyüşdə, həmçinin, Xaçmaz rayon Ciləgir kəndindən olan silahdaşımız, manqa komandiri çavuş Əhliman Babayev ağır yaralandı...".

Bu arada Elçin Cəfərov Zəngilanda döyüşçü yoldaşları ilə birgə çəkirdiyi fotosəkilləri mənə göstərdi. Şekillərdə olan və olmayan yaxın silahdaşlarından, onlarla birgə yaşadığı ağır-acılı günlərindən söhbət açdı. Elçin belə döyüşçülərdən Əhməd Novruzov, Yardımlıdan Elman Əliyev, Yusif Nəciyev (ehtiyatda olan baş gizir Y.Nəciyev 22 aprel 2018-ci il tarixdə ağır və üzücü xəstəlikdən sonra vəfat edib. Cəsur silahdaşımızın həyat və döyüş yolu barədə "Əsgər" qəzetinin 15 may 2018-ci il tarixli sayında işıq üzü görün və Daxili Qoşunların veteranı, ehtiyatda olan polkovnik-leytenant Səfəxan Bayramovun müəllifi olduğu "Vətənpərvərlik onun həyat amalı idi" başlıqlı məqalədə məlumatlar verilmişdir - A.Ə.), Qubadan Sərvər Cəfərov, Keşlə qəsəbəsindən Oruc Dadaşov, Şamaxıdan Fuad Səmiyev, Rəşad Məmmədov, Biləsuvardan Azər Əhmədov və Seymur Qurbanovun, şəhid olmuş döyüşçü yoldaşlarından isə Faiq Abdurəhimov, Səxavət Bayramov, Əjdər Həziyev, Rövşən Bədirov, Elşən Orucov və Nemət Maşiyevin Zəngilanda erməni qaniçənlərinə qarşı döyüşlərdə göstərdikləri qəhrəmanlıq nümunələrini heç zaman unutmayacağını bildirdi.

ABDURƏHİMOV FAİQ MƏMMƏDƏLİ OĞLU

Məlumat üçün qeyd edək ki, Elçinin qəhrəman döyüşçü yoldaşı kimi xatırladığı və əslən Şəki rayonunun Aşağı Göynük kəndindən olan **Faiq Abdurəhimov** 27 yanvar 1994-cü il tarixdə Füzuli rayonunun Horadiz qəsəbəsinin azad edilməsi uğrunda gedən döyüşlər zamanı şəhid olub ("Əsgər" qəzetinin 31 avqust 2012-ci il, "Hərbi And" qəzetinin 6 oktyabr 2012-ci il, "Zəfər qalası" qəzetinin 1-15 yanvar 2013-cü il, "Mübariz keşikdə" qəzetinin 22 noyabr 2012-ci il, "Azərbaycan işıqları" qəzetinin 20 iyun 2013-cü il, "Milli Qəhrəman" qəzetinin 22-28 may 2013-cü il, "Şəki Bələdiyyəsi" qəzetinin iyul 2015-ci il, "Region mediası" qəzetinin 4 iyul 2015-ci il və "Şəki təhsili" qəzetinin yanvar 2016-cı il tarixli saylarında

ışıq üzü görün "Əsl sərkərdə kimi vuruşurdu..." başlıqlı məqalədə Faiqin həyat və döyüş yolu işıqlandırılıb - A.Ə.).

Düşmən təxribatı davam edir...

1993-cü il martın 24-də azğınlaşmış erməni hərbi birləşmələri Zəngilan rayonunun kəndlərini müxtəlif növ silahlardan, o cümlədən rayon mərkəzini "Qrad" tipli artilleriya sistemlərindən atəşə tuturlar. Həmin gün erməni quldurları tərəfindən rayonun Nəcəflər və Şayıflı ətrafındakı Çəpərli (Zəmi yeri) postlarında döyüş növbəsi çəkən bölmələrimiz atəşə tutulur.

ÖMƏROV FAZİL NƏRİMAN OĞLU

Qeyd olunan tarixdə Nəcəflər kəndindəki mövqelərimizə edilən hücumun qarşısının alınması zamanı baş vermiş şiddətli döyüşdə əslən Quba rayonunun Cimi kəndindən olan cəsur əsgərimiz **Öməröv Fazil Nəriman oğlu** qəhrəmancasına həlak olmuşdur (Düşmənin Nəcəflər kəndinə etdiyi bu hücumla bağlı Ş.Seyidməmmədovun 1996-cı ildə Bakıda nəşr olunan "Quba şəhidləri" adlı kitabında yer alan, şəhid F.Öməröva həsr etdiyi məqaləsində məlumat verilmişdir - A.Ə.).

Düşmənin Şayıflı kəndi ətrafındakı Çəpərli (Zəmi yeri) postundakı mövqelərimizə edilən hücumun qarşısının alınması istiqamətində gedən döyüşdə isə əslən Zaqatala rayonunun Aşağı Tala kəndindən olan igid əsgərimiz **Şabanov Şaban Cabbar oğlu** düşmən tankının atdığı mərminin qəlpəsinə tuş gələrək şəhid olmuşdur.

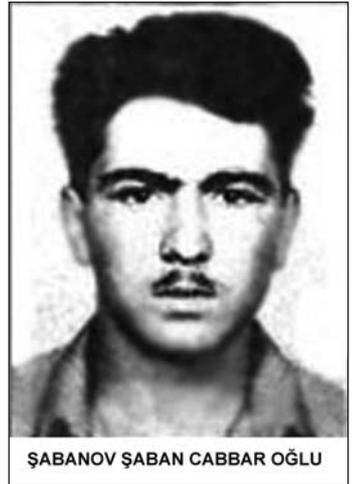
Bu barədə məlumat verən şəhid döyüşçümüzün silahdaşları - mayor Məftun Rəhimov (hazırda Daxili Qoşunların 99713 sayılı hərbi hissəsinin zabiti - A.Ə.), eləcə də veteranlarımızdan ehtiyatda olan leytenant Əhməd Novruzov, ehtiyatda olan baş gizir Elçin Cəfərov və ehtiyatda olan gizir Seymur Qurbanov Şabanın mərd, qorxubilməz, əsl vətənpərvər olduğunu, düşmənin bir çox postunun alınmasında fəal iştirak etdiyini bildirdilər.

Bununla yanaşı, H.İsmayılov və E.Malıyevin birgə müəllifi olduğu "Zaqatala şəhidləri" adlı kitabda yer alan və Ş.Şabanova həsr edilmiş məqalədə Şabanın 1993-cü il martın 24-də Zəngilan rayonu uğrunda gedən döyüşdə həlak olması faktı öz əksini tapmışdır.

Məlumat üçün qeyd edək ki, Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin rəsmi internet saytındakı "Zaqatala şəhidləri" bölməsində Ş.Şabanovun, "Quba şəhidləri" bölməsində isə F.Ömərövün 23 mart 1993-cü il tarixdə vəfat etmələri göstərilir.

1993-cü ilin aprel ayında qoşunların şəxsi heyəti Müdafiə Nazirliyinin bölmələri ilə birgə Zəngilan rayonunun Qaragöl, Şayıflı, Nəcəflər və digər yaşayış məntəqələri istiqamətində uğurlu hücum əməliyyatı keçirərək düşmən postlarını məhv edib, bir sıra strateji əhəmiyyət kəsb edən yüksəklikləri ələ keçirməyə müvəffəq olub.

Bu döyüşləri yaxşı xatırladığını bildiren Əkbər Hüsüyev, Müdafiə Nazirliyinin Zəngilan briqadasının və qoşunların şəxsi heyətinin düşməne ağır zərbə vurduğunu böyük ifti-

ŞABANOV ŞABAN CABBAR OĞLU

xar hissələ qeyd edir: "Hələ bu hücum əməliyyatından öncə, 1993-cü il martın 12-də ermənilər briqadanın mövqelərindəki boşluqlardan yararlanaraq hücum edib Güllü yalı aldılar. Bu barədə məlumat alan kimi düşmənin möhkəmlənməsinə imkan vermədən iki taqımla həmin mövqeyə getdim, həmin vaxt DQBİ-dən ezam edilmiş Səfər Səfərov da mənimlə bir yerdə getdi, qısa döyüşlə postu geri qaytardıq.

Martın 30-da əməliyyat planlaşdırdım və bir taqımla "Ayı daşı"nda ermənilərin da-yaq məntəqəsinə və postuna girdik, 12 nəfər düşmən məhv edildi, xeyli silah-sursat və üç rayonun - Mehri, Gorus, Qafan ərazilərinin əməliyyat xəritəsi götürüldü. Həmin xəritə Daxili Qoşunların Komandanının müavini S.Bayramova təhvil verildi.

1993-cü il aprelin 10-dan 12-dək olan tarixlərə Zəngilan briqadası hücum planı hazırlamışdı. Bizim əsas vəzifəmiz Çəkətəndən gələn erməni dəstələrinin qarşısını almaq idi.

Qarşıya qoyulmuş döyüş tapşırığını yerinə yetirmək üçün ərazini öyrəndik və hər birində Nəcəflər kənd sakinlərindən 2 nəfər bələdçi olmaqla 17 nəfərlik 6 qrup yaratdıq. Həmin qruplarla düşmənin Şıxavuz kəndini 4 nöqtədən, "Ayı daşı"nı isə 2 nöqtədən mühasirəyə alaraq, Çəkətəndən gələn erməni dəstələrinin hərəkətini dayandıрмаğa müvəffəq olduq. Bizim bu köməyimizdən səmərəli istifadə edən Zəngilan briqadası bir çox mühüm məntəqəni ələ keçirə bildi.

Bu əməliyyatın gedişində Eldar Musayev RPQ-7 ilə bir erməni tankını vurdu. İki qrupla Çəkətəndən gələn düşmən qüvvəsini qaytarmağa nail olduq. 2 qrup isə "Ayı daşı"ndakı erməniləri mühasirədə saxlayıb, hərəkət etməyə imkan vermədi.

Qruplardan biri hücumə məruz qalan Kilsədən Şıxavuz qaçmağa cəhd edən düşmən silahlıları ilə dolu bir avtobusu məhv etdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, həmin dövrdə "Əsgər" qəzetinin müxbiri Mərdan Hüseynli (hazırda Daxili Qoşunların veteranı, ehtiyatda olan mayor - A.Ə.) Zəngilanda ezamiyətdə olub və hərbi hissə komandirinin yanında bu döyüşlərdə iştirak edib".

Kolluqışlaq kəndi ətrafındakı və "Ayı daşı" postunun müdafiəsi uğrunda gərgin döyüşlər demək olar ki, aprel ayı boyunca davam etmişdir. Belə ki, aprelin 11-də baş vermiş ağır

MƏRDAN HÜSEYNLİ
HƏRBİ JURNALIST, E.O. MAYOR

ORUCOV ELŞƏN ZÜLFÜQAR OĞLU

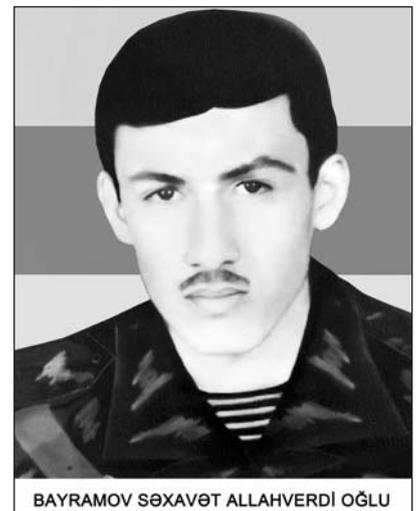
döyüşdə Daxili Qoşunların sırası hərbi qulluqçularından üç nəfəri - əslən Zəngilan rayonunun Aladin kəndindən olan **Orucov Elşən Zülfüqar oğlu**, eləcə də Biləsuvar rayonundan olan **Qafarov Xanlar İsbət oğlu** və **Bədirov Rövşən Əlixan oğlu** qəhrəmancasına şəhid olmuşlar.

Bu döyüş barədə A.Kərimlinin "Zəngilan şəhidləri" adlı kitabında E.Orucova həsr etdiyi "Aladinin ilk şəhidi", X.Qafarovdan bəhs edən "Növbəti döyüşdə..." və R.Bədirov barədə yazdığı "Biləsuvarın dördüncü şəhi-

di", həmçinin, Rəşidə Zəngilanlının 1995-ci ildə Bakıda nəşr olunan "Zəngilanlı şəhidlər" adlı kitabında E.Orucov barədə qələmə aldığı "O, prokuror olmaq arzusundaydı" başlıqlı məqalələrində məlumat verilmişdir.

Bundan əlavə, Daxili Qoşunların veteranı, ehtiyatda olan mayor Mərdan Hüseynlinin "Əsgər" qəzetinin 3 oktyabr 1993-cü il tarixli sayında işıq üzünə görün "Qovuşan ruhlar" başlıqlı məqaləsində şəhid Elşən Orucovun, "Əsgər" qəzetinin 24 aprel 1993-cü il tarixli sayındakı "Bir il bir ay Vətən keşiyində" başlıqlı məqaləsində şəhid Xanlar Qafarovun, Daxili Qoşunların veteranı, ehtiyatda olan kapitan Yalçın Abbasovun "Əsgər" qəzetinin 31 may 2019-cu il tarixli sayında dərc edilən "Cəsədi doğma torpağa qovuşdu, ruhu müqəddəs zirvəyə uçaldı..." başlıqlı məqaləsində isə şəhid Rövşən Bədirovun həyat və döyüş yolu barədə geniş məlumatlar verilmişdir.

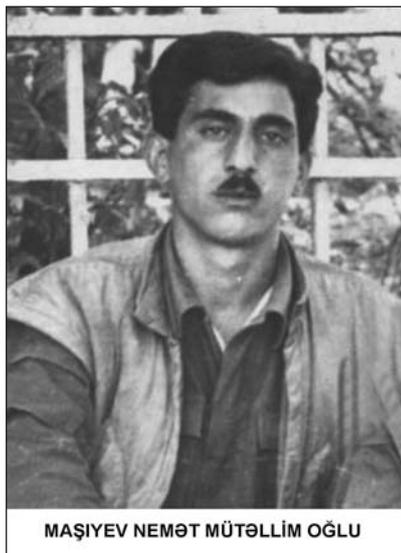
Təpədən-dırnağadək silahlanmış 40-dək erməni silahlıları itirdikləri mövqeləri geri qaytarmaq, eləcə də digər əraziləri ələ keçirmək məqsədilə **1993-cü il aprelin 17-də** "Nəbi daşı" deyilən əsas yüksəklikdə yerləşən posta hücum edir. Əslən Neftçala rayonundan olan Daxili Qoşunların cəsur döyüşçüsü, mahir pulemyotçu **Səxavət Bayramov** rəhbərlik etdiyi postun etibarlı müdafiəsini təmin etməklə bərabər, yoldaşları ilə birgə düşməne sarsıdıcı zərbələr endirir və onun mənfur arzusunu ürəyində qoyur. Təkcə Səxavət özü pulemyotu ilə düşmənin 10-a yaxın əsgərini məhv edir. Lakin döyüşün sonunda "Qan çanağı" adlandırılan yüksəklik istiqamətindən düşmən snayperinə tuş gələn igid döyüşçü Vətən yolunda gözlərini əbədi yumaraq şəhidlik zirvəsinə yüksəlib ("Əsgər" qəzetinin 15 aprel 2015-ci il, "Gündoğar" qəzetinin 15 aprel-10 may 2015-ci il, "Hərbi And" qəzetinin 2 may 2015-ci il, "Vedi inform" qəzetinin 1-7 may 2015-ci il, "Qarabağa aparın yol" qəzetinin 8 may 2015-ci il, "Dahi" qəzetinin 9-16 may 2015-ci il, "Azərbaycan yolları" qəzetinin 10-17 may

BAYRAMOV SƏXAVƏT ALLAHVERDİ OĞLU

2015-ci il, "Yeni Sözcü" qəzetinin 13 may 2015-ci il, "525-ci qəzet" in 27 may 2015-ci il, "Azərbaycan veteranı" qəzetinin 3 iyun 2015-ci il, "İki sahil" qəzetinin 10 iyun 2015-ci il və "Vətən uğrunda könüllülər" qəzetinin 30 iyun 2015-ci il tarixli saylarında işıq üzü görün "Ana Vətən uğrunda!" başlıqlı məqalədə şəhid S.Bayramovun həyat və döyüş yolu barədə məlumatlar dərc edilmişdir - A.Ə.).

1993-cü il mayın 15-də ermənilər tərəfindən Zəngilan rayonunun Qaragöl kəndində yerləşən Daxili Qoşunların hərbi hissəsinin qərargahı və ətrafdakı bir sıra obyektlər güclü artilleriya atəsinə məruz qalır. Nəticədə hərbi hissə komandiri mayor Əkbər Hüseiyev ağır qəlpə yarası alır. Bundan əlavə, qoşunların hərbi qulluqçularından digər iki nəfəri -

MAŞIYEV NEMƏT MÜTƏLLİM OĞLU

öslən Lerik rayonunun Şinəband kəndindən olan gizir **Maşiyev Nemət Mütəllim oğlu** və Zəngilan rayonunun Vənətli kəndindən olan əsgər **Həziyev Əjdər Mehdi oğlu** qəhrəmancasına şəhid olublar.

Ə.Hüseiyev ermənilərin bu xain hücumu barədə yuxarıda qeyd edilən məktubda bunları yazıb: "**Mayın 15-də tabor düşmən tərəfdən minaatanlardan atəşə tutuldu. Mən belə bir artilleriya hücumunun ola biləcəyini təxmin etmiş-**

HƏZİYEV ƏJDƏR MEHDİ OĞLU

dim və ehtiyat tədbir kimi sığınacaq qazılmışdı, amma bəzi yerli orqanlara müraciətimə laqeyd yanaşılmış, sığınacağın üstünü örtmək üçün beton plitələr verilməmişdi.

Hər atəşdən sonra mən çölə çıxaraq mərmilərin hara ziyan verdiyini müəyyənləşdirmək istəyirdim. Bu zaman mərmilərdən biri avtomobil parkına düşüb, yanğın törətdi. Yanğının silah anbarına keçə biləcəyini görüb, həmin gün növbədə olan gizir Nemət Maşiyevlə onu söndürməyə qaçdıq. Gizir Teymur Rzayev, əsgərlər Natiq və Əjdər də bizimlə gəldilər, yanğıni söndürsək də, geriyyə qaçıb, daldalana bilmədik, atəş altına düşdük. Teymurla mən yaralandıq. Nemət, Əjdər və Natiq şəhid oldu.

Bizi əvvəlcə rayon xəstəxanasına gətirib, ilkin yardım göstərdikdən sonra Qubadlının Xanlıq kəndində yerləşən hospitala apardılar. Mənim vəziyyətim ağır olduğundan vertolyotla Bakıya göndərdilər".

Ermənilərin Qaragöl kəndindəki mövqelərimizə hücumu barədə, həmçinin, müxtəlif müəlliflərin şəhid silahdaşlarımıza həsr etdikləri məqalələrində məlumat verilmişdir. Məsələn, A.Kərimli "Zəngilan şəhidləri" kitabında gizir N.Maşiyevin həyat və döyüş yolundan bəhs edən "O, qoçaq və cəngavər idi" başlıqlı məqaləsində yazır: "**... Mayın 15-də günorta düşmən üç tərəfdən gözlənilmədən Qaragöl kəndindəki "N" hərbi hissəsini atəşə tutur. Onların dəqiq və güclü zərbə endirməkləri batalyona məxsus olan bir neçə texnikanı sıradan çıxarır. Batalyona məxsus olan bir "QAZ-66" mar-**

kalı maşının alışıb yanmağından xəbər tutan Nemət batalyona sarı qaçır. Çünki həmin yanan maşının yanında hissəyə məxsus hərbi silah anbarı var idi. Əgər o alışsaydı, batalyonun vəziyyəti daha pis olardı.

Nemət çəkinmədən həmin maşını söndürüb dostlarını xilas etmək istəyirdi. Axı dost hər şeydən əziz idi onun üçün. Bu vaxt düşmənin atdığı tank mərmisinin qəlpəsinə tuş gəldi...".

Müəllifin, həmçinin, qeyd olunan kitabında yer alan və əsgər Əjdər Həziyevə həsr etdiyi "Ömrün 19 yaşında..." başlıqlı məqaləsində düşmənlərin 1993-cü il mayın 15-də tankla Qaragöl kəndində yerləşən kazarmanı atəşə tutması nəticəsində şəhid olması qeyd olunmuşdur.

Bu barədə digər müəllif Vüqar Hacıyev "Əsgər" qəzetinin 27 may 1998-ci il tarixli sayında şəhid Əjdər Həziyevin qəhrəmanlıqlarından bəhs edən "Mərd oğullar unudulmur" başlıqlı məqaləsində yazır: "...1993-cü ilin may ayında Zəngilanın Qaragöl kəndində gedən döyüş zamanı Əjdər yaralı komandiri Əkbər Hüsiyevi partlayan düşmən mərmisinin qəlpələrindən xilas edərək yaralanmış, qəhrəmanlıqla həlak olmuşdur".

Bundan əlavə, xain ermənilərin mayın 15-də gözlənilmədən üç tərəfdən Qaragöl kəndində yerləşən mövqelərimizə hücum etməsi faktı İdris Şükürlünün Lerik şəhidlərinə itihaf etdiyi "Ölsəm, inanma" adlı kitabında yer alan və şəhid gizir Nemət Maşiyevdən bəhs edən "Yeddi oğul istərəm" başlıqlı məqaləsində də öz təsdiqini tapmışdır.

Gizir N.Maşiyevin həyatı və döyüş yolu barədə, həmçinin, "Əsgər" qəzetinin 31 may 2018-ci il tarixli sayında işıq üzü görən və Daxili Qoşunların veteranı, ehtiyatda olan kapitan Y.Abbasovun müəllifi olduğu "Vətən səcdəgahı, onun uğrunda döyüşmək alın yazısı idi..." başlıqlı məqalədə məlumatlar verilmişdir.

Mayor Ə.Hüsiyev yaralandıqdan sonra Zəngilanda yerləşən hərbi hissənin komandiri vəzifəsini müvəqqəti olaraq mayor Ramiz Quliyev icra edib. Bir müddət sonra isə onu bu vəzifədə əvəz edən kapitan Akif Məmmədov Zəngilan rayonu ermənilər tərəfindən işğal edilənə qədər hərbi hissənin komandiri, baş leytenant Natiq Məmmədov isə hissə komandirinin müavini vəzifəsini yerinə yetirib.

Şahidlərimizin əziz xatirəsi qəlbimizdə daim yaşayacaq...

ƏHMƏD NOVRUZOV

Növbəti müsahibim əslən Qərbi Azərbaycanın Göyçə mahalının Basarkeçər rayonundan olan və hazırda Abşeron rayonunun Masazır qəsəbəsində yaşayan Daxili Qoşunların veteranı, ehtiyatda olan **leytenant Əhməd Novruzovdur**. O, 1992-ci ilin dekabr ayından 1993-cü il sentyabrın 15-dək - "Şiştəyə" yüksəkliyindəki döyüşdə yaralandığı günədək Zəngilan rayonunun bir sıra yaşayış məntəqələrinin və yüksəkliklərin müdafiəsi, həmçinin, düşməndən azad edilməsi üzrə aparılan hərbi əməliyyatlarda yaxından iştirak edib. Ə.Novruzov rayona ilk gəlişini belə xatırlayır: "**... Zəngilana gəlməzdən öncə Daxili Qoşunların 3270 sayılı hərbi hissəsinin tərkibində "çavuş" rütbəsində taqım komandirinin müavini kimi xidmət**

edirdim. Yaxşı yadımdadır, 10 dekabr 1992-ci il tarixdə baş leytenant Saleh Rüstəmovun rəhbərliyi altında bizi - 90 nəfər hərbi qulluqçunu Hacıqabuldan Zəngilana gətirdilər. Qoşunların 99713 sayılı hərbi hissəsinin dislokasiya yeri Şayıflı kəndində yerləşən əlahiddə taborunun tərkibində xidmətimizi davam etdirməyə başladım. İki gün burada qaldıqdan sonra bölünərək, leytenant Mətləb Süleymanovun komandiri olduğu və 30 nəfər şəxsi heyəti olan taqımın tərkibində Nəcəflər kəndinə gəldik. Həmin gün kəndin ətrafındakı könüllü döyüşçülərin mühafizə və müdafiəsini təşkil etdiyi 6 postu onlardan təhvil alaraq xidmət aparmağa başladım. Təxminən bir ay sonra, hərbi hissə komandiri Ə.Hüsiyevin əmri ilə taqım komandiri təyin olundum. 1993-cü il fevralın 22-də isə mənə "gizir" hərbi rütbəsi verildi. Bir müddət sonra xidmət etdiyimiz taborun bazasında yeni 16072 sayılı hərbi hissə yaradıldı və bizi bu hissənin tərkibinə verdilər".

Əhməd Zəngilanda iştirakçısı olduğu döyüşləri, eləcə də silahdaşlarının qəhrəmanlıqlarını unutmadığını və şəhid olmuş döyüşçü yoldaşlarının əziz xatirəsini qəlbində daim yaşadacağını bildirdi: "... Sonralar taqım komandiri kimi Zəngilan rayonunun Şayıflı kəndi, "Ayı daşı", "Nəbi daşı", "Şişqaya" yüksəkliklərinin düşməndən müdafiəsində, eləcə də Hənd və Kilsə kəndlərində yuva salmış silahlı erməni qanıçənlərindən təmizlənməsi üzrə aparılan döyüş əməliyyatlarında iştirak etdim. Zaman baxımından xeyli müddət keçməsinə baxmayaraq, iştirakçısı olduğum döyüşlər, eləcə də əsgərlərimizin göstərdiyi qorxmazlıq və qəhrəmanlıq nümunələri indi də xatirimdədir.

1993-cü il aprelin 12-də əslən Qusar rayonundan olan Əhliman adlı döyüşçü yoldaşımız Kilsə kəndi ətrafında gedən döyüşdə düşmənin şəxsi heyətlə dolu "KamAZ" markalı avtomobilini qumbaraatanla vurub məhv etdi. Təxminən iki ay sonra isə "Nəbi daşı" postunda gedən döyüşdə qolundan yaralandı.

1993-cü ilin yayında əslən Ucar rayonundan olan digər silahdaşımız, bölüyümüzün mühəndis-istehkamçısı, Məcid adlı əsgər yoldaşımız "Nəbi daşı" ilə "Ayı daşı" postları arasında döyüş tapşırığını yerinə yetirərkən düşmənin basdırdığı minanın partlaması nəticəsində aldığı ağır qəlpə yarısından qəhrəmancasına şəhid oldu.

1993-cü il avqustun 25-də isə Şatariz kəndindən "Şişqaya" yüksəkliyi istiqamətində yerləşən "Topxana" adlandırılan postda döyüş növbəsi çəkən silahdaşlarım - Qəbələ rayonunun Yemişanlı kəndindən olan əsgər Abdullayev Həbil Murad oğlu və Şəmkir rayonunun Alabaşlı kəndindən olan əsgər Əliyev Sahib Qambay oğlu düşmən tankının mövqelərimizi atəşə tutması nəticəsində aldıkları qəlpə yarısından qəhrəmancasına şəhid oldular.

Yaxşı yadımdadır. Onların olduğu post mənim "Şişqaya" yüksəkliyində olduğum postdan təxminən 350-400 metr məsafədə, nisbətən aşağıda yerləşirdi. Rəbitə vasitəsilə bu xəbəri eşitdikdə təcili onların postuna endim. Həbil aldığı zərbədən yerindəcə keçinmişdi. Sahibin isə yarası ağır olsa da, hələ sağ idi. Onun başını cəld qucağıma aldım. Üzümə baxaraq, son nəfəsində ağzını açıb mənə nəsə demək istəyirdi. Lakin aldığı açıq qəlpə yaralarından çoxlu qan itirdiyinə və çətinliklə nəfəs aldığına görə səsi çıxmırdı. Bir qədər sonra o da gözlərini yumdu...

Hər ikisinin meyitini Müdafiə Nazirliyinə məxsus "QAZ-53" markalı, Elman adlı sürücü əsgərin idarə etdiyi maşınla Zəngilan Mərkəzi Rayon Xəstəxanasına təhvil verib geri qayıtdım...

1993-cü il avqustun 30-da isə erməni qəsbkarlarının növbəti təxribatının qarşısının alınması məqsədilə bölmələrimiz "Ayı daşı" postu istiqamətindən əks hücum keçərək düşməne sarsıdıcı zərbələr vurdular. Bu döyüşdə əslən Zəngilan rayonunun Alıbəyli kəndindən olan igid əsgərimiz Abdinov Sərvər Famil oğlu düşmən snayperinə tuş gələrək qəhrəmancasına şəhid oldu..." ("Əsgər" qəzetinin 28.02.2012-ci il, "Hərbi And" qəzetinin 08.09.2012-ci il, "Zəfər qalası" qəzetinin 22.11.2012-ci il, "Milli

ABDİNOV SƏRVƏR FAMIL OĞLU

Qəhrəman" qəzetinin 05-11.05.2013-cü il və "Vedi inform" qəzetinin 22 №-li, 12-18.07.2013-cü il tarixli saylarında işıq üzü görən "Doğma Vətən uğrunda..." başlıqlı məqalədə Sərvərin həyatı və döyüş yolu barədə məlumatlar verilmişdir - A.Ə.).

Ə.Novruzov 1993-cü il sentyabrın 15-də müdafiəsində dayandığı Nəcəflər kəndi ilə Şatariz kəndi arasında yerləşən Şişqaya yüksəkliyində baş vermiş və Zəngilanda iştirak etdiyi son döyüşünü də yaxşı xatırladığını deyir: **"... Bu döyüşə qədər düşmən hərbi-strateji əhəmiyyətə malik olan Şişqaya yüksəkliyini ələ keçirmək üçün dəfələrlə bizim olduğumuz mövqeləri müxtəlif növ silahlardan, o cümlədən ağır artilleriya qurğularından atəşə tuturdu. Lakin cəsur döyüşçülərimizin səyi nəticəsində istəyinə nail ola bilməyən düşmən canlı qüvvə sarıdan itki verərək geri otuzdurulurdu.**

Bundan əlavə, düşmənin kəşfiyyat-təxribat qrupu postlarımıza həmlələr edir, mövqələrimiz tez-tez atəşə tutulurdu.

Sentyabrın 15-də axşam yaxın, saat təxminən 17:00 radələrində postumuz yenidən düşmənin təxribat qrupu tərəfindən iriçaplı pulemyotlardan və qumbaraatanlardan atəşə tutuldu. Şiddətli döyüş başladı. Düşmənin postumuza atdığı qumbaraatan mərmisinin yaxınlıqdakı ağaca dəyib partlaması nəticəsində qolumdan və başımdan qəlpə yarası aldım. Yaram isti olduğun-

dan, əvvəl bunu hiss etmirdim və döyüşü davam etdirirdim. Bu döyüşdə düşmən itki verərək geri çəkilməyə məcbur oldu. Təxminən 15-20 dəqiqə sonra yaram şişməyə başladı. Atışma artıq səngimişdi. İlk tibbi yardım göstərildikdən sonra yoldaşlarımla köməyilə aşağı endim. Məni Müdafiə Nazirliyinə məxsus avtomobillə Zəngilan rayon Mərkəzi Xəstəxanasına çatdırdılar. Burada tibbi yardım göstərildikdən sonra Qubadlı rayonuna apararaq bölgədə yeganə olan Xanlıq hərbi qospitalına yerləşdirildilər. İki gün sonra isə oradan məni Daxili İşlər Nazirliyinin Bakı şəhərində yerləşən qospitalına gətirdilər və oktyabrın 12-dək burada müalicə olundum..."

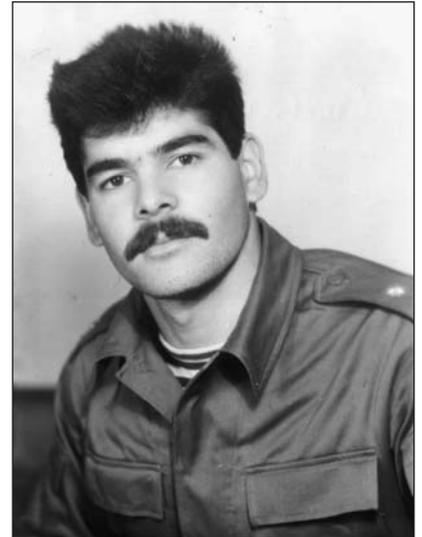
Ə.Novruzov qospitaldan çıxdıqdan sonra xidmətini davam etdirmək üçün göndərişlə Daxili Qoşunların 25032 sayılı hərbi hissəsinə göndərilib. Təxminən bir ay burada qaldıqdan sonra yenidən döyüş bölgəsinə - Füzuli rayonuna ezam olunub. Əhməd burada da doğma torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda döyüşlərdə fəal iştirak edərək, erməni cəlladlarına qan uddurub.

Zəngilan: ömrümün şirin və acı xatirəsi ...

Daxili Qoşunların veteranı, Biləsuvar rayonu Nəsimi kənd sakini, ehtiyatda olan gizir **Seymur Qurbanov** Zəngilan rayonunun müdafiəsi uğrunda gedən bir sıra döyüşlərdə iştirak edib. Özünün də qeyd etdiyi kimi, Zəngilan onun yaddaşına həm şirin, həm də acı xatirələrlə həkk olunub.

Ömrünün ən xoş anlarından biri kimi 30 aprel 1993-cü il tarixdə Əminə xanımın qurduğu xoşbəxt bir ailənin təməl daşı olan toy məclisini əsgər kimi Vətənin keşiyində dayandığı Zəngilan torpağında - başda hərbi hissə komandiri Əkbər Hüsiyev olmaqla döyüşçü yoldaşlarının, rayon ictimaiyyəti nümayəndələrinin iştirakı və xeyir-duası ilə edib. Ona görə bu tarix Seymurun yaddaşında məhz şirin xatirələr kimi həkk olunub.

Seymurun dediyinə görə, hərbi xidmətə gəlmədən öncə, kəndlərinə yaşayan bir qıza könül verib gəlib. Bir müddət sonra qızın valideynlərinin onu başqa bir oğlana vermək istəməsi xəbərini alır və qanı bərk qaralır. Döyüşçü yoldaşları Seymurun bu vəziyyətini görüb, ona qızı qaçırdıb Zəngilana gətirməyi və burada toy etməyi təklif edirlər. Başqa çarəsi qalmayan Seymur bu təkliflə razılaşır. Beləliklə, hərbi hissə komandiri Ə.Hüsiyevin xeyir-duasını alıb, döyüşçü yoldaşı gizir Nemət Maşiyev ilə birgə Biləsuvara gəlir. Onun köməkliliklə sevdiyi qızı qaçırdıb Zəngilana gətirir və burada el adətinə uyğun toy edib ailə həyatı qurur. Hazırda Seymurun Natəvan, Fatimə, Zəhra və İbrahim adlı dörd övladı var.

SEYMUR QURBANOV

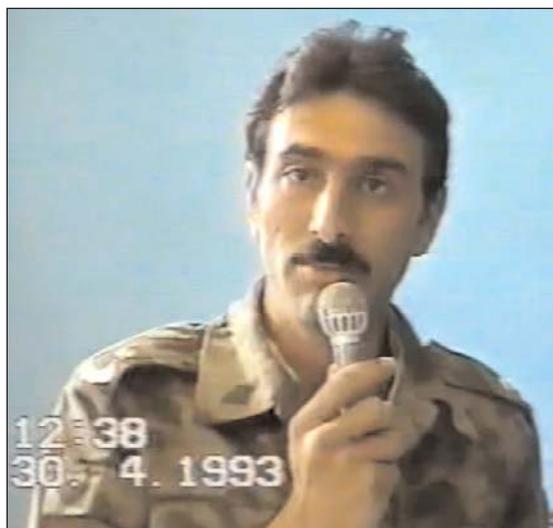

Döyüşçünün qəlbini göynədən və acı xatirə kimi yaddaşına yazılan anlar isə toyunda deyib-gülən, onu təbrik edərək şəninə təriflər deyərək xeyir-dualar verən silahdaşlarının bəzilərinin bu gün həyatda olmaması, Vətənimizin ərəzi bütövlüyü uğrunda canlarını qurban verərək həyatdan nakam köçmələri... Ona görə də Seymur Biləsuvarda doğu-

lub boya-başa çatsa da, Zəngilanı məhz zəngilanlılar qədər sevir. O, yağı tapdağı altında olan müqəddəs yurd yerlərimizin azadlığı uğrunda bu gün də döyüşməyə hazır olduğunu deyir: "... Zəngilan xatirimdə dərin iz buraxıb. Bu gün qismətimə yazılmış xoşbəxt bir ailəmin təməli də məhz bu müqəddəs Vətən torpağında qoyulub.

Bir əhvalatı qeyd etmək istəyirəm. Qoy indiki gənclər əsl dostluğun necə olduğunu bilsinlər. Döyüşçü yoldaşım Nemət Maşiyev mənimlə birgə Biləsuvara gəlib, burada mənə qızı qaçırmaqda kömək etdikdən və Zəngilana yola saldıqdan sonra doğma rayonu Lerikə gedəcəkdi. Nemət o vaxt nişanlı idi. O, toy üçün pal-paltar almaq məqsədilə nişanlısını da götürüb Bakıya getməli idi. Zəngilanda olanda işlərimizi belə planlaşdırmışdıq. Lakin, qızı qaçırdıqdan sonra mənim üçün yolda hər hansı bir problem yarana biləcəyindən ehtiyat edib, Lerikə getməkdən imtina etdi və "... Seymur, qoy gedək Zəngilana, sənə məsələni problemsiz həll edək, mən sonra, başqa bir zamanda Lerikə gedərəm..." - dedi. Mən razılaşmayıb, nə qədər çalışdımsa da, onu inadından döndərə bilmədim. Biz birlikdə Zəngilana gəldik. Lakin təəssüflər olsun ki, Lerikə qayıtmaq Nemətə qismət olmadı... Mənim toy mərasimimdən bir müddət sonra lənətə gəlmiş ermənilərin Qaragöl kəndinə hücumu zamanı Nemət qəhrəmancasına şəhid oldu. Nemət əsl dost, əsl yoldaş idi...

Şəhid oğullarımızın əziz ruhu naminə Vətənimizin müqəddəs torpaqları uğrunda erməni cəlladlarına qarşı döyüşməyə hər zamankı kimi bu gün də hazırım..."

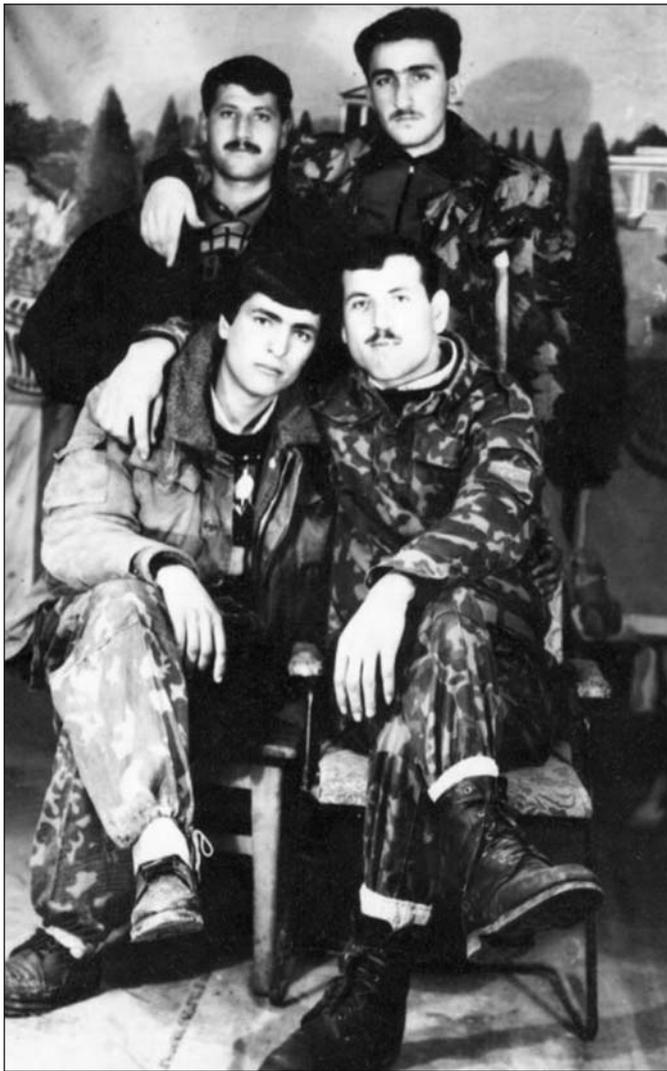

Zəngilan rayonu.

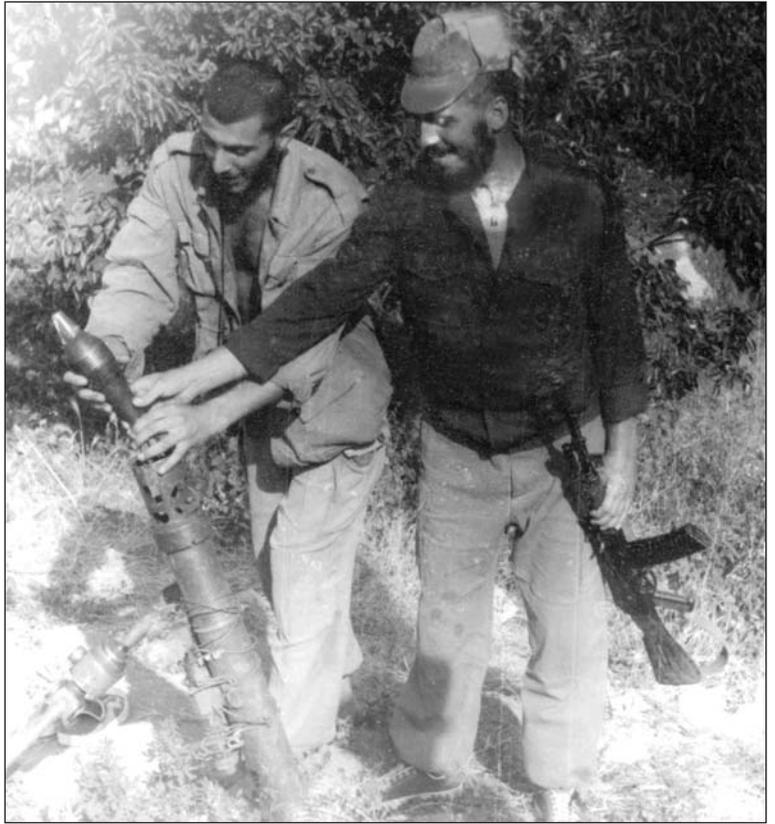

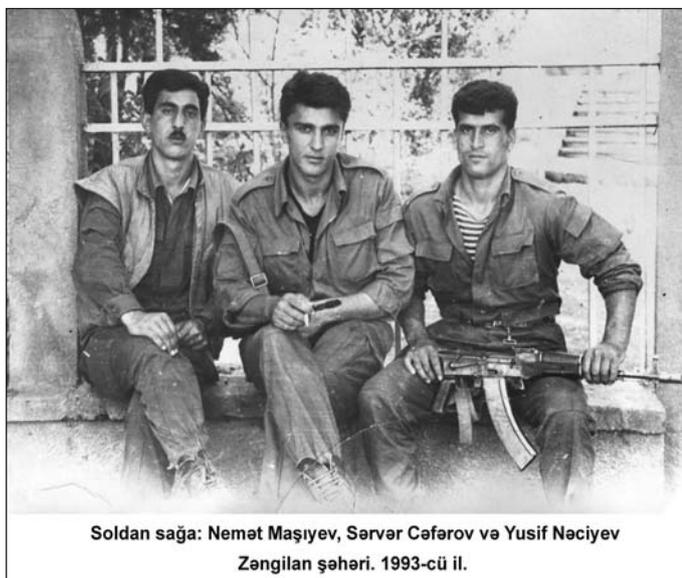

Rayonun işğal günlərində Daxili Qoşunların şəxsi həyatının fəaliyyəti...

Cəbrayıl və Qubadlı rayonları işğal olunduqdan sonra zəngilanlılar iki ay müddətində tam mühasirə şəraitində heç bir yerdən köməklik olmadan ermənilərlə döyüşdülər. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü Salam Cavadlının 2011-ci ildə Bakıda "Avropa" nəşriyyatında işıq üzü görən "Son gümanım-Zəngilan" adlı kitabında yer alan məqalə başlığında qeyd etdiyi kimi; **"Zəngilanlılar bölgəni sonuncu, həm də mərdliklə, döyüşə-döyüşə tərk etdilər"**.

1993-cü il oktyabrın əvvəllərindən başlayaraq Zəngilan rayonunun sərhəd kəndlərini güclü atəşə tutan erməni vandalları **oktyabrın 26-da** Ağbənd - Vejnəli və Qubadlı rayonunun sonuncu işğal olunmamış kəndlərindən olan Mahruzlu istiqamətində tanklarla və piyadalarla hücum keçirlər. Nəticədə Ağbənddə 4 kənd müdafiəçisi yaralanır, Mahruzlu kəndi isə tamamilən yandırılır. **Oktyabrın 27-də** isə azğınlaşmış erməni qaniçənləri Zəngilanın Ağal kəndini yandıraraq, Şərifan kəndinə basqın edirlər. Bir gün sonra erməni qaniçənləri rayonun Genlik, Malatkeşin kəndlərini oda qalayaraq, Havalı kəndini işğal edirlər. Həmin gün, həmçinin, Vejnəli, Kolluqışlaq kəndləri və Şükürataz yüksəkliyi düşmənin basqınına məruz qalır. **Oktyabrın 29-da** ermənilər Zəngilanın Məmmədbəyli, Babaylı, Rəbənd, Alibəyli, Xumarlı, Sarıl, Şərifan, Hacallı, Muğanlı, Ağbənd, Vejnəli, Əmirxanlı, Xurama, Bartaz, Şayıflı, Nəcəflər, Yusiflər, Cahangirbəyli, Saralı Xəştəb, Şamlı, Aladin, İsgəndərbəyli, Kolluqışlaq, Rəzdərə, Qaragöl, Vənətli kəndlərini işğal edirlər. Nəticədə xeyli sayda ölənlər və yaralananların olduğu qeydə alınır.

29-30 oktyabr tarixlərində isə erməni silahlı birləşmələri Zəngilan şəhərinə həmlə edirlər. Beləliklə, erməni-daşnak faşizminin etnik təmizləmə siyasətinin günahsız qurbanına çevrilən Zəngilan rayonunun əhalisi son anadək vuruşaraq, 235 nəfər şəhid və itkin verərək Mincivan qəsəbəsi, Baharlı kəndi və Bartaz dayanacağı yaxınlığında Araz çayını keçmiş, İran İslam Respublikasının ərazisi ilə keçərək İmişli Gömrük-Keçid Məntəqəsində yenidən Azərbaycan tərəfə qayıdaraq ölkənin rayonlarında məskunlaşdılar.

Soldan sağa: Nəmet Maşiyev, Sərvər Cəfərov və Yusif Nəcəyev
Zəngilan şəhəri. 1993-cü il.

Əslən Quba rayonunun Vəlvələ kəndindən olan Daxili Qoşunların cəsur döyüşçüsü, müharibə əlili, ehtiyatda olan **gizir Sərvər Cəfərov** 1992-ci ilin iyun ayının əvvəllərindən başlayaraq, Zəngilan ermənilər tərəfindən işğal edildiyi günədək bölük komandiri kimi burada gedən bir çox döyüşdə fəal iştirak edib. Onun komandiri olduğu bölüyün şəxsi həyəti Zəngilan ərazisindəki "Nəbi daşı", "Ayı daşı" və "Şişqaya" yüksəkliklərində, eləcə də Şayıflı, Qaragöl, Dərəli, Şatariz və özünün də qeyd etdiyi kimi, adlarını unuttuğu bir çox yaşayış mən-

təqəsinin müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə düşmənin başına od-alov yağdırıb. Sərvərin o dövrdə Zəngilanda baş verən son hadisələrlə bağlı söylədiyi fikirlər rayonun işğalı ərəfəsində Daxili Qoşunların şəxsi heyətinin fəaliyyətinə aydınlıq gətirilməsi baxımından olduqca dəyərlidir: **"... Oktyabrın əvvəllərində bölüyümüz "Nəbi daşı" postundakı mövqelərdə etibarlı müdafiəni təmin edirdi. Bizdən sağ cinahda isə "Topxana" adlandırılan postda Milli Ordunun əsgərləri xidmət aparırdılar. Ümumi vəziyyəti nəzarətdə saxlamaq və birgə fəaliyyət üçün tez-tez onlarla qarşılıqlı əlaqə qururduq. Bu qüvvələrlə birgə Ermənistan istiqamətindən baş verə biləcək təxribatların qarşısını alaraq, rayonun müdafiəsini təşkil edirdik. Oktyabrın əvvəllərindən etibarən ermənilərin hücumu daha da şiddətlənmiş, postlarımız demək olar ki, hər gün minaatanlardan, tank və toplardan atəşə tutulurdu. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, "Nəbi daşı" postundakı mövqelərimiz cəsur oğullarımızın səyi nəticəsində son anadək - əhali Zəngilanın rayon mərkəzini tərk edib, İran sərhədini keçdiyi və rayon ərazisi erməni faşistləri tərəfindən işğal edildiyi günədək müdafiə olunmuşdur..."**.

Sərvər xeyli müddət keçməsinə baxmayaraq, ürək ağrısı ilə xatırladığı Daxili Qoşunların şəxsi heyətinin mühasirə şəraitində olan rayon ərazisini məcburiyyət qarşısında ən son tərk etdiyi o günləri əsla unutmadığını deyir: **"... Oktyabr ayının son günləri idi. Biz "Nəbi daşı" postundakı mövqelərimizdə müdafiə olduğumuz ərəfədə düşmən işğal etdiyi Qubadlı rayonu ərazisindən Zəngilan rayon mərkəzi istiqamətində hücum etmişdi. Həmin gün "Topxana" postundakı şəxsi heyətlə əlaqə saxlayıb, rayondakı ümumi vəziyyət barədə, eləcə də birgə fəaliyyət göstərərək hücumun qarşısının alınması ilə bağlı qarşımıza qoyulan tapşırıqların dəqiqləşdirilməsi üçün məlumat almaq istədik. Lakin kəşfiyyatçılarımız vasitəsilə buradakı mövqelərimizin boşaldı-laraq tərk edildiyini öyrəndik. Eşitdiklərimə inana bilmirdim. Düzdür, düşmən tərəfindən tərk edilmiş mövqelərimiz hələ ələ keçirilməsə də, lakin, "Topxana" postunun hər an ermənilərin əlinə keçməsi bizim müdafiəsində dayandığımız "Nəbi daşı" postu üçün böyük təhlükə demək idi. Bizə heç bir məlumat vermədən sağ cinahdakı postların boşaldılmasının səbəbini öyrənmək, eləcə də bundan sonra bizim nə etməli olduğumuzu dəqiqləşdirmək lazım idi. Bu məqsədlə "Nəbi daşı" postundakı mövqelərimizi möhkəmləndirib, gizir Yusif Nəciyevlə birgə "QAZ-66" markalı avtomobilə əyləşərək rayon mərkəzinə - Müdafiə Nazirliyinin burada yerləşən hərbi hissəsinin qərargahına gəldik. Rayon mərkəzində gözümüzə bir nəfər də olsun dəymədi. Məlumat almaq üçün hissənin qərargahında, icra hakimiyyətində, eləcə də digər təşkilatlarda bir nəfər də olsun adam qalmamışdı. Onu da qeyd edirəm ki, düşmən qüvvələri də hələ şəhərə daxil olmamışdı. Şəhər sükut içərisində idi. Gördüklərimizə inana bilmirdik. Deməli, rayon mərkəzi də artıq boşaldılmışdı. Belə olduqda Mincivan qəsəbəsi istiqamətində hərəkətə başladım. Yolumuzun üstündə olan kəndlərdə qalmış bir-iki ailəni də avtomobilimizə mindirib, özümüzlə bərabər Mincivana gətirdik. Rayonun komendantı polkovnik Şabanov burada idi. O, bizə posta qayıdıb müdafiəni davam etdirməyimizi tapşırırdı. Burada olarkən rayon əhalisinin böyük bir**

qisminin artıq sərhədin o tayına - İran ərazisinə keçdiyini öyrəndik. Bununla belə, əhalinin köçürülməsi prosesi hələ də davam edirdi. Biz yenidən "Nəbi daşı" postunda müdafiəni təşkil edən bölüyün şəxsi heyətinin yanına qayıtdıq. Səhəri gün düşmən qüvvələri bizim mövqelərimiz istiqamətində deyil, digər istiqamətlərdən rayon mərkəzinə və Mincivan qəsəbəsi istiqamətində irəliləməyə başladılar. Postumuzun ətrafındakı kəndlərin tam boşaldılması və həmin ərazilərin düşmən əlinə keçməsi nəticəsində bölüyün şəxsi heyətinin mühasirəyə düşməsi riski getdikcə artırdı. Belə olduğu təqdirdə özümüz təcili qərar qəbul etməli idik. Qəbul etdiyimiz qərara əsasən şəxsi heyətlə birgə təhlükəsiz yollarla Mincivan istiqamətində hərəkətə başladıq. Qıraq Müşlan kəndi ətrafında yeni postlar quraraq, yenidən müdafiəni təmin etməyə başladıq. Rayon əhalisi İran sərhədini tam keçənə qədər postlarımızda dayandıq. Ən sonda isə Zəngilan ərazisini tərk edən də elə məhz biz - Daxili Qoşunların hərbi qulluqçuları oldu... Biz sərhədi keçdiyimiz vaxt düşmən tankları artıq qəsəbəyə daxil olmaqdaydı...

İran ərazisində təxminən 3-4 gün qaldıq. Zəngilan əhalisi tam daşınıb qurtardıqdan sonra biz də maşınlarla mindirilərək İmişli rayonuna gəldik...".

Sərvər Cəfərov sonralar Daxili Qoşunların 25032 sayılı hərbi hissəsinin tərkibində yenidən döyüş bölgəsinə ezam olunaraq, Füzuli rayonunda erməni silahlılarına qarşı döyüşlərdə fəal iştirak edib. 1994-cü ilin yanvarında isə bu rayonun Böyük Bəhmənli kəndində gedən döyüşlərdə ağır yaralanıb.

Bununla da Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının Zəngilanın müdafiəsi uğrunda 1992-ci ilin aprel ayının 10-dan etibarən başlayan döyüş yolu cəsur silahdaşlarımızın qəhrəmancasına döyüşməsinə baxmayaraq, çox təəssüflər olsun ki, 1993-cü il oktyabrın 26-29-da üç tərəfdən mühasirə şəraitində olan rayon əhalisinin məcburiyyət qarşısında Araz çayını keçərək Zəngilanı tərk etməsindən sonra bölgənin erməni işğalçılarının əlinə keçməsi nəticəsində sona çatmış oldu...

Daxili Qoşunların Zəngilanda döyüş yolu keçmiş veteranları bu gün də bir yerdədirlər. Onlar digər veteranlarımız kimi qoşunların şəxsi heyətinin vətənpərvərlik tərbiyəsi işində fəal iştirak etməklə yanaşı, ulu babalarımızdan bizə miras qalmış müqəddəs torpaqla-

rımızın erməni işğalından azad edilməsi uğrunda savaşağa hər zaman hazır olduqlarını deyirlər. 2020-ci il fevralın 2-də Sumqayıt şəhərində keçirilən və qoşunların Zəngilan rayonunda fəaliyyət göstərmiş, onun müdafiəsi uğrunda döyüş yolu keçmiş 16072 sayılı hərbi hissəsinin veteranlarının görüşünə həsr olunan mərasimdə qeyd edilən fikirlər məhz bunu deməyə əsas verir.

Bu mərasimdə iştirak edən Daxili Qoşunların Baş İdarəsində Mənəvi-psixoloji hazırlıq şöbəsinin rəisi polkovnik-leytenant Şahin Bəylərov tərəfindən Daxili İşlər nazirinin müavini - Daxili Qoşunların komandanı general-leytenant Şahin Məmmədovun hərbi hissənin veteranlarına ünvanlanan məktubu çatdırılıb. Məktubda sözügedən hərbi hissənin Zəngilan rayonunun müdafiəsində fəal iştirak etdiyi, düşməne sarsıdıcı zərbələr vurduğu, onlarla hərbi qulluqçunun şəhidlik zirvəsinə ucaldığı və yaralandığı qeyd olunub.

Bundan əlavə, məktubda Daxili Qoşunların komandanı veteranların Ümummilli Lider Heydər Əliyevin ideyalarına sadıq qalaraq, Vətən, dövlət və xalqımız naminə hər bir sınağa bundan sonra da hazır olacaqlarına, Respublika Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin veteranlara göstərdiyi böyük diqqət və qayğıdan ruhlanaraq, qoşunların şəxsi heyətinin, gənclərimizin vətənpərvərlik tərbiyəsi işində öz əməklərini əsirgəməyəcəklərinə inandığını ifadə edib (Mərasim "Əsgər" qəzetinin 15 fevral 2020-ci il tarixli sayında "Vətən naminə fədakarlıq hörmət və ehtirama layiqdir" başlıqlı məqalədə geniş işıqlandırılıb - A.Ə.).

Son olaraq deyə bilərik ki, digər tarixi dədə-baba yurd yerlərimiz kimi, doğma Zəngilan rayonu da qüdrətli Azərbaycan Ordusu tərəfindən tezliklə düşmən tapdığından azad ediləcək və zəngilanlı soydaşlarımız öz doğma torpaqlarına qayıdacaqlar.

Respublika Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin son çıxışlarında qeyd etdiyi kimi: **"Bu gün Azərbaycan Ordusu Azərbaycan torpaqlarında düşməne sarsıdıcı zərbələr endirir. Bu gün Azərbaycan Ordusu öz torpağında Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qoruyur, müdafiə edir.**

Azərbaycan əsgəri, Azərbaycan zabiti, generalı şücaət, rəşadət, cəsarət göstərir, canı, qanı bahasına ərazi bütövlüyümüzü təmin edir. İnşallah, sona qədər irəliyə gedəcəyik. Biz haqlıyıq, biz zəfər çalacağıq! Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!"

Oktyabr, 2020

Bakı şəhəri

QEYD: Yazı çapa hazırlanarkən bir-birinin ardınca şad xəbərlər yayıldı. Müzəffər Azərbaycan ordusu şanlı zəfər yürüşü ilə işğal altında olan torpaqları azad edərək irəliləyir. Cəbrayıl, Füzuli rayonları, Hadrut qəsəbəsi, əllidən çox kənd və digər yaşayış məntəqələrinin azad olunması rəsmən təsdiq olunub.

Nəhayət, Azərbaycan əsgərinin mübarək qədəmləri Zəngilan torpağına dəydi. Artıq rayon mərkəzi Zəngilan şəhərinin və onlarla kəndin azad olunması rəsmən elan edilmişdir.

Böyük fəxrlə qeyd etmək lazımdır ki, Zəngilan torpağına ilk qadam qoyanlar sırasında Daxili Qoşunların döyüşçüləri də var.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin televiziya vasitəsilə bir-başa xalqa müraciətlərindən:

“...Zəngilan rayonu üzrə: Havalı, Zərnəli, Məmmədbəyli, Şərifan, Həkəri, Muğanlı kəndləri və Zəngilan şəhəri düşməndən azad olunmuşdur.

Zəngilan bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!”

20 oktyabr 2020-ci il

Bakı şəhəri

“...Zəngilan rayonunun Mincivan qəsəbəsi, Xurama, Xumarlı, Sarıl, Babaylı, Üçüncü Ağalı, Hacallı, Qırax Müşlan, Üdgün, Turabad, İçəri Müşlan, Məlikli, Cahangirbəyli, Baharlı kəndləri işğaldan azad edildi!”

21 oktyabr 2020-ci il

Bakı şəhəri

YAZI DÜZÜMÜ

- Əli BƏY AZƏRİ - "Daxili Qoşunlar bölməsi - nizami ordu kimi".....1
- Anar ƏHMƏDOV - "Daxili Qoşunlar Zəngilanın müdafiəsində".....4